

marš
skozi univerzo!

Naša samouprava bo dosežena takrat, ko se bomo vsi dokončno zavedali in v praksi dokazali, da je študij naša osnovna delovna naloga, ki je kot taka družbeno koristno in potrebno delo. Skozi to bomo lahko zahtevali uveljavitev vseh dolžnosti in pravic. Prav v tem trenutku potekajo aktualne konference po fakultetah in skupni se stanki profesorjev in študentov komunistov. Če se udeležite teh konferenc, povejte s čim ste nezadovoljni, predlagajte, kaj in kako bi se dalo izboljšati. Medtem pa ne pozabite, zlasti študentje komunisti, redno in prizadevno opravljati svojih vsakdanjih študijskih obveznosti.

Če vam ni še nihče povedal, koliko časa je dnevno priporočljivo študirati, da vodi k zanesljivemu uspehu, vam nakažemo mi. Čim več. Dan ima 24 ur. Za spanje jih zadostuje sedem, za obdelovanje dve (velja le za tiste, ki hodijo v menzo) in samo še dve uri dnevno lahko namenite neopravljanju študijskih obveznosti.

Imejte le en cilj – DIPLOMA. In to tako tisti, ki točno veste, kje se boste zaposlili, kot tudi tisti, ki še nekaj let ne boste našli prostega delovnega mesta, ali pa (to velja za ženski spol) utegnute postati diplomirane gospodinje. Niste vi krivi, če študirate nekaj družbeno nekoristnega. Saj veste – se zdaj ni izdelana študija o tem, kateri profili so deficitarni, kateri suficitarni. Samo študirajte! Ob diplomah si boste bratsko delili krivdo z družbo; vi si boste uničevali živce, brusili pete, pisali prošnje, družba pa bo z vašim šolanjem izgubila prenekateri stari milijon. Če pa ste zadeli, vam pripada delovna satisfakcija.

Vi bruci! Saj so vam že povedali, koliko vas bo prav kmalu odpadlo? Si se delate iluzije? Prav, in to je tudi edino, kar delate. Ker če bi študirali, ne bi bil osip v prvih letnikih ljubljanskih fakultet 60 procenten. To je nekam preveč. Nelepo je izrabljati načelo demokratičnega vpisa, ki daje vsem enake možnosti in enako pot do uspeha. Ne učite se, ne študirate – seveda ne more slediti nič drugega, kot nedemokratično ukrepanje.

Že slišimo. Spet se pritožujete. Premajhni prostori, premalo predavateljev, asistentov skoraj ni, pomanjkanje skript, odsotnost profesorjev, premajhno število izpitnih rokov. Pravite, da premalo poznate ali sploh ne poznate posameznih fakultet in njihovega načina življenja, da so vaše odločitve glede življenjskega cilja tudi naključne. Pravite, da so si fakultete preveč odtujene. No, pa se pojdimo maraton: marš ali pohod s fakultete na fakulteto, skozi univerzo. Vsaj enkrat vsi pogledimo, kaj sestavlja našo univerzo in kje vse to je. Naj gre tudi srednješolci! Naj pravočasno izkusijo univerzo na svoji koži.

Pogovarjajmo se s profesorji na popoldanskih čajankah, ki jih lahko organiziramo hitro in poceni. Zakaj le sive glave sedijo po sejah fakultetnih, univerzitetnih, pa tudi študentskih in ostalih predstavniških teles na univerzi. Ker tudi če kaj rečemo, nič ne zaleže? Pa naj zaživijo iniciative na način direktne demokracije. Za novo leto si zaželimo sejo univerzitetnega pedagoško-znanstvenega sveta v hali Tivoli.

Po sestanku veselo silvestrovanje. Zjutraj maček.
Neva MLAKAR

koroška

Časnikarsko poročilo Kluba slovenskih študentov na Dunaju o preprečitvi šovinistične gonje na dunajski univerzi proti pravicam koroških Slovencev

Dne 22. II. 1972 so profašistične sile na Dunaju, ki se zbirajo v „Ring freierheitlicher Studenten“, v „Burschenschaften“ in podobnih organizacijah, poskušale nastopiti na univerzi s predavanjem EPO-jevskega parlamentarnega poslanca Scrinzija. V predavanju, ki naj bi ga imel Scrinzi, so hoteli, kakor so napovedali v propagandnih letakih, „osvetliti ozadje“ tako imenovane „napisane vojne“ na Koroškem. Iz letakov, ki so jih delili, je **bitujžno**, da ima nastop Scrinzija in njegovih pajdašev v glavnem namen, da tudi z Dunaja podprejo šovinistično gonjo proti slovenskemu ljudstvu na Koroškem. Obenem so se hoteli s tem nastopom politično okrepiti profašistične organizacije kakor „Burschenschaft“, katerih politična dejavnost se v zadnjih letih močno razkrajala.

Že pred osmo uro, ko naj bi Scrinzi nastopil, se je zbralo na poziv Marksistično-leninistične študentske organizacije (MLS) in Skupine revolucionarnih marksistov (GRM) v dvorani na univerzi nekaj sto komunističnih in drugih naprednih študentov. Imeli so namen preprečiti šovinistično gonjo proti slovenski manjšini na Koroškem ter spremeniti nastop reakcionarjev v njihov politični poraz. Komaj se je Scrinzi pojavil, so ti študenti začeli v enotnem zboru vzklikati: **SLOVENCEM VSE PRAVICE! DOL Z NACIONALISTIČNI MI HUIJKACI! SAMO ORGANIZIRANI BOJ DELAVSKEGA RAZREDA BO ODSTRANIL TUDI NACIONALNO ZATIRANJE! SCRINZI VEN! SOLIDARNI SMO S SLOVENSKEMI KOLEGI!**

Člani kluba slovenskih študentov na Dunaju, ki so bili navzoči v velikem številu, so ob podpori nemških kolegov vzklikali slovenske parole: **SMRT FAŠIZMU, SVOBODA NARODU!** in **VEN Z REAKCIJO!**

Čprav so se profašistični študenti trudili, da bi z megafoni prekričali parole naprednih študentov, niso uspeli. Scrinzi ni utegnil povedati niti ene besede. Nasprotno – zastopniki komunističnih in naprednih organizacij so v kratkih referatih pojasnili, da se tem reakcionarjem ne sme dovoliti nobene „diskusije“, ker bi to pomenilo dopustiti šovinistično gonjo proti slovenski manjšini ter hkrati podporo reakciji. Predsednik Kluba slovenskih študentov pa je na kratko povedal o dogodkih na Koroškem in o vzrokih in oblikah nacionalnega zatiranja. Ob prepevanju delavskih pesmi, internacionalne in slovenskih partizanskih pesmi je moral Scrinzi čez tri četrt ure pobrati šila in kopita, ne da bi izustil kakšno besedo.

Dan zatem so profašistični študenti v letakih opovali komunistične in napredne študente z izrazi „rdeči fašisti“ in drugimi že znanimi psovki. Glavne organizacije študentov pa, ki so Scrinzijevo predavanje onemogočile (MLS, GRM in Komunistično študentsko združenje), so v letakih naknadno še enkrat poudarile, da se je sicer treba brezkompromisno boriti proti fašističnim reakcionarjem, posebno v primeru njihovega napada na pravice koroškega slovenskega ljudstva, ampak da ne velja ob tem boju proti fašizmu pozabiti na to, da glavnina nevarnost za pravice delovnih množic danes niso te profašistične organizacije, ampak SPO, ki kot glavni nosilec oblasti bolj in zmeraj ostreje pritiska v interesu monopolv na delovno ljudstvo. Pri tem jim pomaga socialdemokratsko vodstvo delavskih sindikalnih združenj (Oesterreichischer Gewerkschaftsbund), ki prav v teh dneh sklepa na hrbtu delavcev pogodbe z združenjem podjetnikov (Industriellenverband) o poostrenem izkoriščanju delavskih množic s pomočjo tako imenovane pogodbe o „mirovanju mezdnih zahtev“ (Stillhalteabkommen), pri čemer mislijo na to, da bodo sindikati držali na vajetih delavce, medtem ko bodo podjetniki spravljali svoje profite na varno.

Tudi na Koroškem je kar se tiče nacionalnih pravic slovenskega ljudstva SPO glavni odgovorni za nacionalno zatiranje, čeprav se razlikuje v načinu zatiranja od profašističnih združenj kakor Heimatdienst in od odkritih profašističnih elementov, ki se zbirajo v FPO in ÖVP. Zato se iluzije, ki jih imajo nekateri, da je SPOE pač tista edina dobrohotnica slovenskega ljudstva, ki nam nudi vsaj nekaj temeljnih pravic (podaritev 205 napisov), neupravičene. Postopanje pri zakonu o dvojezičnih napisih jasno kaže, da je SPO na eni strani hotela pomiriti slovenske zahteve, na drugi strani pa je že vnaprej sklepala kompromise z nemškonacionalističnimi krogi. Ta kompromis obstaja v tem, da ni vzela za podlago teritorialnega principa (dvojezični napis na vsem slovenskem in dvojezičnem ozemlju). Nikakor ne namerava spremeniti nedemokratske šolske ureditve ter omogočiti uresničitev vseh drugih pravic koroških Slovencev. Vrh tega zastopniki SPO jasno zastopajo diskriminacijski priznavalni princip (Bekennntnisprinzip), na katerega se opirajo vsi vindšarji.

Iz tega sledi, da imajo SPO in profašistični krogi s Heimatdienstom na čelu dejansko isti cilj: politično uničiti slovenski narod na Koroškem. Ta cilj skuša doseči SPO po mirni poti, z legalnimi sredstvi pritiska. Sima sam je v Kaerntner Tageszeitung (15. 10. 72) označil glavno razliko med načinom nacionalnega zatiranja, ki ga izvaja SPO na eni strani in ki ga izvajajo profašistični reakcionarji v Heimatdienstu na drugi strani: Heimatdienst hoče „brutalno“ asimilacijo, medtem ko je SPO prepričana, o tem, da se isto doseže po mirni poti. Vendar je ta razlika samo na-

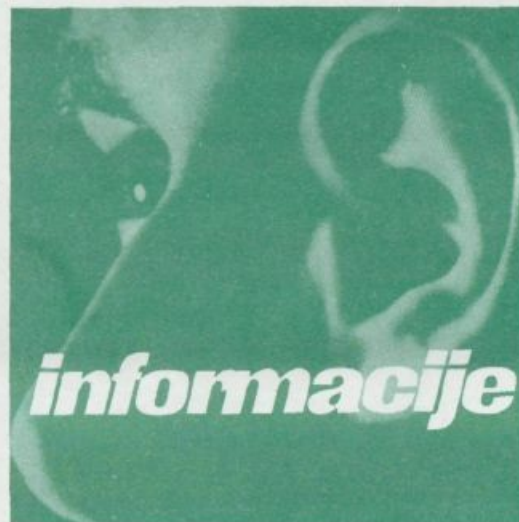
videzna: v efektu sta to dva načina ene in iste avstrijske nacionalistične politike. Dejansko pa se ta dva načina dopolnjujeta, kar med drugim dokazuje povelje policije in žandarmeriji, da šovinističnim hujšakom ne sme preprečevati trgatja dvojezičnih napisnih desk. Tako daje nacionalističnim izgredom potuho, sama pa se pred avstrijsko in evropsko javnostjo dela „demokrati“, ki odklanja sredstva šovinistov na Koroškem. To dela zato, ker mora kot stranka, ki upravlja državo, gledati na to, da dogodki na Koroškem ugledu te države ne škodujejo preveč in da bo ohranjeno gospodarsko sodelovanje z Jugoslavijo.

Lastnik, izdajatelj, založnik in razmnoževalec: Klub slovenskih študentov na Dunaju; za vsebino odgovarja Vinko Wieser vsi: 1070 Wien, Mondscheingasse 11

SEJA MEDNARODNEGA ODBORA

24. novembra je bil sestanek manjšinske skupine pri mednarodnem odboru skupnosti študentov, na kateri je bil govor o novi, letošnji prvi številki mednarodnega glasila INFO, ki izhaja v angleščini v več kot 200 izvodih in katerega namen je seznanjati študente v tujini, kaj se dogaja na ljubljanski univerzi. V drugi točki je bila kritizirana mednarodna komisija iz Beograda, ki se premalo ukvarja z vprašanji manjšin izraza meja Jugoslavije. Mednarodna komisija v Beogradu ne more biti le forumsko zunanje ministrstvo Zveze študentov, katerega naloga je le izmenjava delegacij; njegova naloga je ureditev delovnih kontaktov s sosednjimi študentskimi inijami. Manjšinska skupina pri MO je nadalje pojasnila povezavo z Društvom prijateljev zamejskih Slovencev, ki se v tem času ustanavlja. Obe organizaciji sta samostojni, ne izključujeta pa izmenjave mnenj in sodelovanja.

Marjana MANFREDA

SKUPŠČINA NA FSPN

Pred kratkim (21.11.1972) je bila na FSPN redna letna skupščina SS. Poleg nad 80 študentov so na njej sodelovali tudi profesorji iz FSPN ter dekan in prodekan.

Na začetku so se pogovarjali o prizadevanjih za povezovanje s študenti sorodnih fakultet iz drugih republik in v zvezi s tem ugotovili, da je to sodelovanje otežkočeno zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, delno pa tudi zaradi nezainteresiranosti študentov. Nato so se pogovarjali o študentskem listu na FSPN. Skupščina je po razpravi sklenila, da bo ponovno začela izdajati fakultetno glasilo.

Osrednja tema skupščine je bila reforma študijskega sistema. Po razpravah, v katerih sta sodelovala tudi dekan in prodekan, se je skupščina poleg drugega zavzela tudi za uresničenje ideje o študentu – subjektu študijskega procesa.

Skupščina skupnosti študentov je na koncu izvolila nov izvršni odbor SS FSPN, za njenega predsednika pa Matjaža Verbiča.

SKUPNA SEJA

Pred nedavnim je bila v Beogradu skupna seja predsedstva Zveze študentov Jugoslavije, predsedstva skupnosti jugoslovanskih univerz in komisije za družbenoekonomske odnose v družbenih dejavnostih pri zvezni konferenci SZDL Jugoslavije.

Edina točka dnevnega reda je bila reforma višjega in visokega šolstva s stališča nadaljnjega razvoja samoupravljanja.

Po dolgi in izčrpi razpravi, v kateri se je izkazalo, da mnenja vendarle niso tako deljena, kakor je bilo to pričakovati, so zbrani sprejeli predlog skupnih stališč, mišljenj in zaključkov. V tem dokumentu so doživeli afirmacijo nekateri predlogi Zveze študentov Jugoslavije in nekatera stališča in teze, izražene na konferenci ZSJ na Reki v letošnjem poletju. Skupni dokument, ki se ga bodo trudili realizirati vsi, ki so ga sprejeli, govori tudi o tem, da si

je treba še naprej prizadevati za jasno definiranje delovnega statusa študentov, da je treba zagotoviti, da se bo študij odvijal kot delo, ker samo iz tega izhajajo vse pravice in dolžnosti, ki jih študentje imajo.

KŠFLA

SKUPŠČINA SKUPNOSTI ŠTUDENTOV FILOZOFSKE FAKULTETE

Pred nedavnim je bila na FF skupščina skupnosti študentov filozofske fakultete, ki so se je poleg velikega števila študentov udeležili tudi profesorji in dekan FF.

Na začetku je študent in član FO SS Franko Adam poročal o delu in prizadevanjih FO (fakultetnega odbora) v minulem šolskem letu. Ocenil je, da zahteve in iniciative študentov na lanskeletni skupščini niso bile v celoti uresničene; vzroke za to je našel v nezainteresiranosti študentov FF za reševanje študijskih vprašanj, delno pa tudi v odnosu profesorjev do študentov, saj zlasti v prvih letnikih profesorji ne najdejo stika z velikim številom vpisanih slušateljev in na ta način objektivno ne ustvarjajo možnosti za kreativno in aktivno sodelovanje študentov v študijskem procesu.

Dekan FF prof.dr. Janez Stanonik se je strinjal s tem, da je treba resno pretresti, ob sodelovanju vseh študentov, študijske probleme na FF, hkrati pa je menil, da se je treba zavzeti za smotrni prostorski razvoj FF; dosedanje prostorske kapacitete namreč že dolgo ne zadoščajo in so zavora modernizaciji študijskega procesa.

Ko je skupščina obravnavala drugo točko dnevnega reda, je prišlo do burne razprave o tem, kdaj je in če je ta skupščina sploh sklepna.

Podpredsednik IO SS LVZ in študent Tomaž Kšela je v zvezi s tem razložil in ocenil organiziranost študentov na ljubljanski univerzi, Sloveniji in Jugoslaviji ter se zavzel za takšen koncept organiziranosti študentov na FF, ki bo omogočal tvorno sodelovanje vseh študentov (ali vsaj večjega dela) v organih SS. Menil je, da morajo biti sveti letnikov osnova organiziranega delovanja študentov, organizacija pa da mora biti mehanizem za konfrontacijo, komunikacijo in povezavo med stališči in predlogi. Šele na ta način bodo študentje lahko prišli do skupnih stališč in zahtev, in šele potem se bodo tudi vsi zavzemali in borili za njihovo realizacijo.

Po razpravi, v kateri je sodelovala večina prisotnih študentov, je skupščina SS FF sprejela nekaj sklepov:

– skupščina SS FF je sklicana po pravilih in je sklepna.

– naslednja skupščina SS FF mora biti sklicana v začetku januarja 1973 in bo sklepna, če ji bodo prisostvovali predstavniki vseh oddelkov.

– osnova delovanja SS FF so sveti letnikov. Skupščina SS FF poziva študente (še zlasti aktivne in napredne), da se angažirajo v svetih letnikov.

– FO naj poskrbi za konsolidacijo organizacije SS na tistih oddelkih, kjer tega študentje ne zmorejo sami.

Po razpravi in sklepih k tej točki dnevnega reda je bil izvoljen FO, ki ima v novi sestavi 17 članov. (FO je na svoji prvi seji izvolil za predsednika SS iF Marjana Kovačevića).

Skupščina je v nadaljevanju razpravljala o reformi študija na FF in o trenutni družbenopolitični situaciji na univerzi. V zvezi s tem je sprejela sklep, da mora FO organizirati razpravo o reformi študija na FF po oddelkih in svetih letnikov oziroma, da mora FO pripraviti okroglo mizo ali tribuno na temo Religija in marksizem.

CEGOVNIK

MED ŠTUDENTI V NEMČIJI JE SPET ŽIVO

Univerzo v Heidelbergu (ZRN) sta 6. decembra obkolili vojska in policija. Na tej poznani nemški univerzi namreč že dalj časa trajajo debate med konservativnimi in naprednimi elementi. Do obkolitve je prišlo, ker je moral dosedanja napredni rektor prof. dr. Rolf Rendtorff, ki ga študentje podpirajo, odstopiti, in so tako dobili v univerzitetnem senatu večino konservativci; študentje pa so odgovorili z revoltom.

Dan kasneje se je zbralo 5000 študentov in sklenilo, da bodo začeli s stavko. Na vseh univerzitetnih poslopih so postavili študentske straže. Volitve novega rektorja so napovedane za 18. december. Ta dan bo verjetno odgovoril tudi na vprašanje, ali prihaja v Nemčiji do prenovitve levega študentskega gibanja. V kratkem pričakujemo posebno poročilo našega dopisnika z univerze v Heidelbergu.

Tudi iz Grčije so prišle vesti, da je okrog 1400 študentov višje gradbene šole pričelo stavkati zaradi težkih razmer, ki čakajo diplomante te šole po končanem študiju. Študentje stavkajo že tri tedne in so ob grožnji, da bodo dale oblasti šolo zapreti in študente pregnati iz nje, pozvali tudi ostale študente atenske univerze, naj se jim pridružijo.

PZ

Tisto, kar narekuje sedanja politična situacija jugoslovanski študentski organizaciji, ni nikakšno izjavljanje, da je vseskozi bila na socialističnih pozicijah, da njena programska načela sloni-jo na programu ZKJ in tako naprej. Glede na široko razpoko, ki se je vrnila med delo predsedstva Zveze študentov Jugoslavije in drugih stalnih organov konference ter med republiške organizacije, je skoraj iluzorno pričakovati, da bo brez nekaterih sprememb v metodah in ciljih organiziranja (cilje pojmem dejavno, ne pa deklarativno) mogla iziti iz nastale situacije močna in enotna organizacija. Priča smo neefektivnemu delu predsedstva, ki bi brez zunanjih političnih pritiskov še vedno slonelo na neplodnem principu dogovarjanja, čeprav se je pokazalo v primeru konfrontacije s hrvatsko republiško organizacijo za časa nacionalistične eskalacije kot implicitna možnost veta (samo spomnimo se, kako so bila ta dogovarjanja blokirana na novosadski konferenci). Predsedstvo ZŠJ doslej ni bilo navkljub dobri volji nekaterih republiških organizacij sposobno niti dobrega administriranja, kaj šele česa drugega. Prvo je torej vprašanje, kaj je narobe z našo zvezno študentsko organizacijo in drugo, kako iz tega priti.

Predvsem je zgrešen način, kako univerzitetni in visokošolski centri posredujejo svojo dejavnost v zvezni zbiralnik. Najprej se le-ta ustavlja na situ republiških organizacij, kjer pogosto prihaja do hegenomije največjega centra. To ne bi bilo napak, če ne bi vsa politična odgovornost slonela ravno na republiških organizacijah. Med njimi in predsedstvom ZŠJ skorajda ni povezave, saj slednje obstaja samo na klasično reprezentativen način. Kot tako vidi smisel svojega dela zgolj v vključevanju v centre političnih moči, občasno pa tudi v plahih ocenah stanja v celotni organizaciji. Tako ni naključje, da programski dokumenti ostajajo gole deklaracije, dejavnost pa se reducira v ozko politično ocenjevanje (pa tudi medijanje med različnimi pritiski). Običajno se to imenuje forumsko delo.

Vir nove organizacijske volje in moči je mogoče iskati samo tam, kjer je študentska organizacija resnično odgovorna. Gre za študenta, ki je najprej normalno in samoumevno vključen v univerzitetni center. Samo uspešna dejavnost v visokošolskih centrih, kjer se združujejo kratkoročni in dolgoročni programi v množično dejavnost, je lahko baza enotne organizacije. Prizna-

nje delovnega statusa študenta kot njegovega človeškega statusa je že dozvelo delno afirmacijo, vendar se bo izgubilo, če ga ne bomo vgradili v sistem odnosov na ravni, kjer se posameznik pojavlja kot študent. Delovni status študenta je njegova samoupravna lociranost in iz njega izhajajo vse pravice in obveznosti, pa tudi pravice in obveznosti političnega delovanja. Le koncept, ki bo videl, kako se ta delovni status konkretno postavlja v studiju kot praksi, lahko dejavno povezuje problem reforme univerze z dejavnostjo organizacije na politični ravni. Naloga obdobja, ki je pred nami, ni le boj za samoupravljanje na univerzitetni ravni, ampak tudi njegovo iskanje. Danes je potrebno razmišljati predvsem o takem načinu dela, ki bo postavil delovni status v središče akcije, kar bi pomenilo, da se univerza spreminja iz totalnosti funkcij v totalnost, ki sloni na delu.

Od leta 68 naprej je vladala v ZŠJ dvojnost organizacijskih oblik: „samoupravno“ je razvila slovenska organizacija zraslo iz potu, medtem ko so druge ostale pri „klasični“, čeprav je vseskozi kazalo, da je zadnja v bistvu nezadostna. Ne bi mogli reči, da se je v Ljubljani in Mariboru samoupravni princip od začetnih stadijev kakor koli razvil, vendar možnosti takega organiziranja niso zanikane. Pojavile so se že tendence, da bi način organiziranja v Sloveniji spremenile. Te tendence so nevarne ravno zaradi diletantizma: prvič, ne kažejo nobenega kritičnega odnosa do temeljev takega organiziranja, ampak jih razglašajo za „posledice dezideologizacije“ in s tem posredno protisocialistične, drugič, zadovoljujejo se s parcialnimi akcijami, ne da bi videle, da je vprašanje reforme univerze prav vprašanje afirmacije samoupravljanja na njej. V zameno nudijo nekako megleno delitev, češ da je samoupravljanje „za vse“, potrebna pa je še ena organizacija, ki bo „aktivirala množice“. Ali ni cilj študentske organizacije, da aktivira slehernega študenta? Ali ni naš socialistični program ukinjanje odtujene politike in s tem politike nasploh tukaj in takoj?

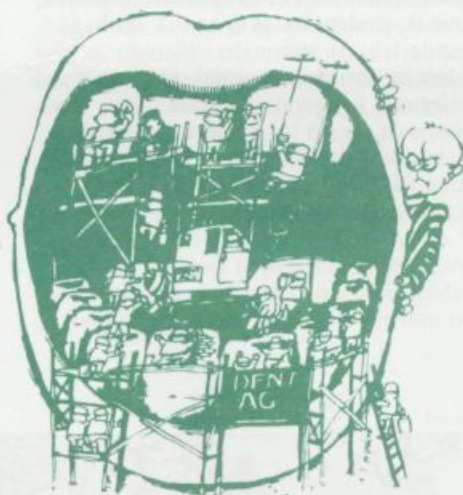
Če je doslej to vprašanje statusa študenta, izvedeno tudi v načinu organiziranja, omejevalo samo na Slovenijo in je bilo zaradi tega nujno okrnjeno, je potrebno ob tretji konferenci ZKJ postaviti to vprašanje kot problem družbene vloge študenta za celotno ZŠJ, kar so postavila že načela o organiziranosti ZŠJ, sprejeta junija na Reki. To je hkrati tudi vprašanje, od kod izhaja legitimitnost njene moči.

Dejstvo pa je, da se je po neefektivnem delu sedanjega predsedstva treba vprašati o zaupnici, vendar ne v obliki različnih zamjenjav. Potrebna nam je odločna, dobro pripravljena in temeljita volilna konferenca.

škuc

Ogrozilo, kaj bi ga študentska kultura uporabljala na svoji poti iz zasebnosti v javnost?

ŠKUC – študentski kulturno-umetniški center – polno ime navajam, ker smo s pogovori ugotovili množico študentov, pa tudi drugih, ki še niso slišali za to društvo, čeprav bo od njegovega uradnega obstoja kmalu leto dni. Gre za skupino, ki si je zadala odgovorno in obširno nalogo: ohraniti energijo, ki se kaže v obliki študentske kulturne potence, v študentskih uprizoritvah na najrazličnejših umetniških področjih. Širše množice jo rade imenujejo subkulturo, medtem ko se imajo avtorji za glasnike izvirno novega, za resnične avantgardiste. Sele CAS bo dal kriterije in dokazal njihovo pravilno usmerjenost. Zelo verjetno v isti meri in na takšen način, kot je to delal do zdaj, verjetneje pa s pospešeno hitrostjo, kar pogojuje današnji tempo življenja. Za prodor v javnost se potroši ogromno energije, po mnenju ŠKUC-a mnogo preveč.

dogodke, raziskavo in teorijo. Kmalu bo leto dni, odkar je komisija za maraton opravila svoj nastanek. Obstoj pa zelo težko. Na študentski kulturni maraton napovedan za mesec junij, čakamo še zdaj. Komisija za glasbo je relativno še najbolj uspešna, tako glede števila prireditev kot „rentabilnosti“ prireditev. Pa še vedno to jemljejo kot nekakšno zadovoljstvo, ne pa kot vzpodbudo za obširnejše in pogostejše delovanje. Komisija za založništvo: še vedno čakamo na „še pripravljene“ knjige B. Čosića in I. Svetine. Komisija za gledališče nam od časa do časa pripelje na gostovanje kako tujo, že renomirano gledališko skupino. Ne smemo pa pozabiti omeniti, da ŠKUC sodeluje z gledališčem Pekarna. Zato študentje dobijo vstopnice po polovični ceni. Kako to, da tudi v gledališču Glej?

Druge komisije so svoj nastanek bolj ali manj opravile, obstoja pa ne. Vsaj mnenja sem takega. Po mnenju ŠKUC-a ima vsa krivda, vse nedelo oz. delo v

premajnem obsegu svoj imenovalce – DENAR. Odkrili niso nič novega. Marsikdo bi marsikaj naredil, ko bi imel denar. Toda velikokrat se zgodi, da tudi tisti, ki ga ima, ga ne porabi najbolj racionalno. Težko je meriti racionalnost, govoriti o ekonomičnosti, rentabilnosti v kulturi. Fizičnih meril ni. Lahko le beležimo večje ali manjše zanimanje študentov, konkretno merimo njihovo udeležbo na prireditvah, zbiramo njihova mnenja, njihove želje in potrebe. Ker pa ne moremo in ne smemo prodajati dobrin kulture po načelu tržne usmeritve, okus množice nas namreč mnogokrat neprijetno preseneti, moramo istočasno misliti in skrbeti za študentsko kulturno-umetniško izobrazbo. Tako naj si enakopravno delita mesto, z ene strani skrb za jutrišnji dan, z druge pa skrb za današnje zadovoljstvo. Kajti napredek mora biti, je nujen in prav kulturni napredek je osnova za razvoj človekove osebnosti in njegovega odnosa do zunanjega okolja.

Najbolje ve vsak zase, koliko je odnesel s posameznih prireditev ŠKUC-a in koliko bi lahko – če bi ŠKUC imel denar. Velika večina študentov, ki je dejavnost ŠKUC-a ni dosegla, pa naj bi to „ignoranco“ pripisala kar sebi.

Neva MLAKAR

Prav temu problemu so nameravali posvetiti največ pozornosti. Morda so nameravali tudi spremeniti vsakdanjo prakso.

Po letu dni uradnega dela ŠKUC-a je že čas, da pregledamo njegovo delovanje, primerjamo obljubljeno z izvedenim. Ker v praksi opažamo, da ni vse tako, kot bi želeli, bomo skušali v teoriji odkriti posamezne zanimivosti.

Že od vsega začetka se je ŠKUC zavedal obsežnosti svojega poslanstva, kar se kaže v njegovi organizacijski obliki. Najvišjo pristojnost ima programski svet, ki proučuje najrazličnejše predloge za izvajanje kulturno-umetniške dejavnosti, skrbi za izvajanje programov ŠKUC, ... ŠKUC naj bi v praksi deloval v naslednjih devetih komisijah: za maraton, založništvo, svobodne katedre, gledališče, razstave, za film, glasbo,

TRIBUNA, študentski list. Izdaja IO SŠ LVZ. Uredništvo in uprava 61000 Ljubljana, Trg revolucije 1/II. Telefon 21 280. Tekoči račun 50101 – 678–47120. Tiska DDU, Ljubljana, Parmova 39. Letna naročnina 25,00 din. Poštnina plačana v gotovini. Rokopisov ne vračamo.

Uredništvo: Tomaž Kšela (v. d. glavnega urednika), Marjan Pungartnik (odgovorni urednik), Pavle Zgaga, Rado Lipovec, Vinko Torkar, Miha Avanzo, Nikola Damjanović, Edo Stefančič (likovni in tehnični urednik), Bora Zlobec, (lektor in sekretar redakcije), Alenka Blažina (korektor), Črt Prinčič (tehnični sekretar).

Skupnost jugoslovanskih univerz (Zajednica jugoslovenskih univerziteti) (v nadaljnjem besedilu SJU) je ustanova, ki je zasnovana kot najvišji povezovalni organ vseh jugoslovanskih univerz. Tako zasnovani organ bi bil vsekakor potreben, saj tarejo večino jugoslovanskih univerz problemi, ki so si podobni. Vendar moremo ob vsakem stiku z delovanjem SJU ugotoviti, da ne deluje dovolj učinkovito. SJU ima svoj sedež v Beogradu, to je predsedstvo, sestavljeno iz rektorjev, prorektorjev in nekaterih profesorjev z vseh jugoslovanskih univerz. Predsedstvo se velikokrat sestane in obravnava razne probleme, o katerih navadno sprejme tudi svoje stališče. Ta stališča nato razpošlje po tajništvih vseh univerz, kjer se navadno njihova pot konča. SJU prireja vsako leto tudi seminar z naslovom „Univerza danes“ v Dubrovniku, tako da lahko vsako poletje odidejo člani predsedstva tja na počitnice. SJU izdaja tudi svoje glasilo, ki je verjetno najsvetlejša točka vsega delovanja, saj najdejo pogosto v njem prostor za resna teoretična razmišljanja o problemih visokošolskega študija.

S povedanim seveda ni dokazana uvodna trditev, da delovanje SJU ni dovolj učinkovito. Toda če poznamo trenutno situacijo na jugoslovanskih univerzah, se zavemo, da vse (ne)delovanje SJU v bistvu odraža slabost vsega sistema univerzitetnih vodstev pri nas. Na kratko lahko to slabost označimo takole: le majhen odstotek univerzitetnih profesorjev si more ali je pripravljen si vzeti toliko časa, da se poleg rednega znanstvenega in pedagoškega dela posveti tudi proučevanju splošnih vprašanj znanosti, metodike visokošolskega pouka itd. Jasno je, da tudi tako delo zahteva vsega človeka, čeprav bi često že samo spremljanje tuje literature o teh problemih v marsičem pripomoglo k izboljšanju sedanjega stanja na naših univerzah ter poglavo v tek že zarjavelo frazo o reformi univerze. Od majhnega odstotka teh požrtvovalnih ljudi (omenimo naj v Sloveniji za primer dr. Aleksandro Kornhauser), o katerih smo govorili zgoraj, moramo odšteti še tiste (večino) izmed njih, ki imajo le toliko časa in sposobnosti, da so lahko koristni le posredno, z referati, pisanimi razpravami itd. Tako dobimo neznamno število profesorjev, ki bi lahko pripomogli k izboljšanju stanja s praktičnim delom. Njihov problem pa je v tem, da so to spoznali tudi že ostali, in tako isti ljudje sedijo v vseh organih od univerzitetnih do republiških in zveznih; s preobremenjenostjo pa zopet bolj škodijo kot koristijo. Če ob tem spomnimo še na današnji sistem volitev rektorjev, se zavemo, kako majhna je procentualna možnost, da je profesor – trenutni rektor, se pravi absolutni strokovnjak na svojem pedagoško znanstvenem področju, obenem tudi človek, ki se je doslej aktivno ukvarjal s problematiko univerze. Pričujoči informativni zapis seveda nima namena predlagati načina za spremembo ustaljene sheme, ki vodi v krizno situacijo, pač pa želi podpreti že večkrat izrečeno idejo, naj bi kot obvezni predmet na univerzi uvedli tudi predavanja s področja problematike univerze, kar bi koristilo tako študentom kot profesorjem.

Trenutno indiferentno stanje med jugoslovanskimi univerzami, ki se odraža tudi v delovanju SJU, se bo verjetno začelo spreminjati, ko bosta dobila znanost in visokošolsko pedagoško delo tudi dejansko vse tiste pravice in dolžnosti, ki jima v večini teoretično že pripadajo. V novo zasnovanem visokošolskem delu, ki je edino zmožno tako znanost (re)producirati, pa bi tudi SJU dobila svojo polnovredno funkcijo. Ker ni namen tega zapisa, da bi bil napisan v konjunktivu, naj opozorimo le na ustanovo, brez katere si tež-

ko zamišljamo, da naše univerze v resnici so, in ki bi jo lahko spodbudila in zanjo skrbela SJU. Pri nas namreč še ni uveljavljen pojav „gostujočih profesorjev“, ki je na tujih univerzah že prinesel zavidljive rezultate. Predvsem bi bili taki profesorji pri nas potrebni v dveh smereh: prišli bi v poštev za tista mesta, ki niso zasedena, ker zanje ni bilo pravega strokovnjaka ali pa so bila kljub temu za silo zasedena. Drugič pa – in prav to je dovolj specifično za jugoslovanske razmere – navadno lahko le matični center vzgoji strokovnjaka za probleme nacionalne preteklosti, kulture itd.

Za konec si oglejmo še odnos študentov do SJU in obratno. Že če se spomnimo položaja na ljubljanski univerzi, lahko rečemo, da verjetno ni študenta, ki bi za SJU že kdaj slišal. Verjetno bi isto lahko trdili za marsikatero profesorja. Peščica jugoslovanskih študentov, ki se zaveda inertnega položaja SJU, je skušala na njeni zadnji skupščini lansko leto v Novi Gorici zboljšati stanje s poskusom penetracije dela študentov v organe SJU. Pri tem je uspela le deloma. Stanje je trenutno tako, da na seje predsedstva ni vabljen niti po en študent iz vsakega univerzitetnega centra v državi. Toda vprašanje je, če bi se stanje kaj zboljšalo, tudi če bi bili študentje v teh organih prisotni. Pri tem naj spomnimo na nezmožnost študentov (ne študentske organizacije, ampak študentske skupnosti), da bi iz svoje srede izbrala minimalno aktivno število študentov za tisti določeni del, ki ga ima pravico delegirati v organe vsake fakultete. Verjetno bo, šele ko bo tej zahtevi ustrezno, možna tehtna kritika univerze ter šele nato delovanja SJU, ki ji, čeprav tega ne zasluži, posvečamo zapisane vrstice.

JM

proces družbenega komuniciranja in študentski tisk

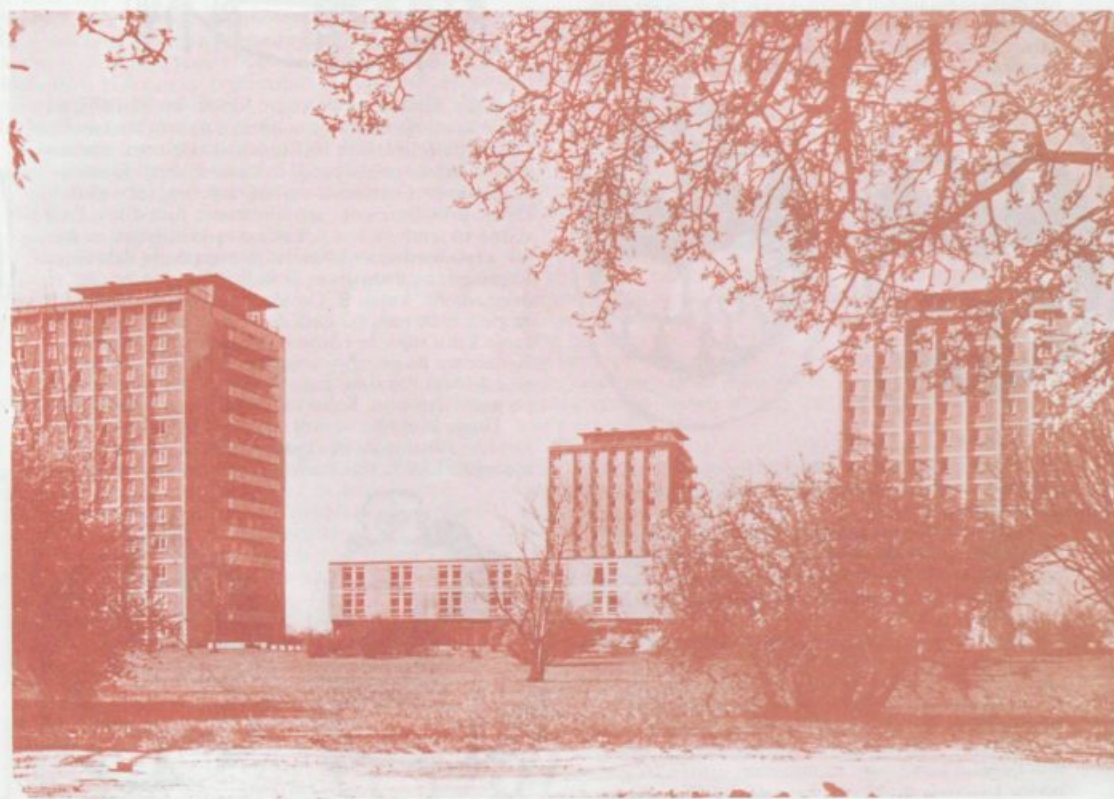
Spregovoril bi o procesu komuniciranja na sploh, kar v uvodnih besedah posvetovanja ni bilo zajeto. To je seveda čisto razumljivo, saj je to posvetovanje o študentskem tisku, vendar pa menim, da je za razumevanje te problematike potrebno obravnavati tudi zakonitosti komuniciranja nasploh.

Komunikacijski sistem neke družbe se realizira v več oblikah: prvič, prek vseh oblik dela, torej prek organizacijskih poti, ki so med bistvenimi pogoji nemotene družbenega funkcioniranja, potem prek sredstev javnega obveščanja in tretjič, prek neformalnih oblik komuniciranja.

Komunikacijski proces v družbi je sestavni del kulturno-socialnega sistema vsake, tudi naše, družbe. Komunikacija je bistveni del političnega procesa: tako je uspešna komunikacija eden predpogojev kreativne udeležbe posameznikov in skupin v aktivnem odločanju o družbeno relevantnih vprašanjih. Na drugi strani pa lahko komunikacija predstavlja totalno manipulacijo z ljudmi. Zaradi take pomembnosti sistema komuniciranja posveča vsaka družba, vsaka država veliko pozornost razvijanju ustreznih (uspešnih) komunikacij.

Za kakšen komunikacijski sistem naj se bori študentski tisk?

Prvi pogoj uspešnega komunikacijskega sistema je njegova odprtost. Naslednja zahteva uspešnega komuniciranja je dvosmernost, ki naj ustvari aktivno interakcijo med posamezniki in skupinami v komunikacijskem procesu in sistemu. Kot tretji pogoj nastopa zahteva

po selektivnosti. Tu gre za selektivnost v dveh smislih: prvič, za selektivnost, ki je potrebna iz preprostih tehničnih razlogov. Zaradi ogromnega števila informacij, ki v dandanašnjem svetu dobesedno zasipajo človeka, namreč ta ne zmore vsega konzimirati. Zato je pogoj uspešnosti komunikacijskega sistema v tem, da izbere tiste informacije, ki so relevantne in nujno potrebne za človekovo normalno delo. Drugi vidik selektivnosti pa izhaja iz temeljnih principov naše družbe, iz osnovne usmeritve k samoupravni socialistični ureditvi, ki nas napotuje k selektivnosti v tem smislu, da ustvarjamo takšen komunikacijski sistem, ki bo omogočal in vzpodbujal izgraditev naše samoupravne socialistične družbe.

Če komunikacijski sistem ni ustrezno izgrajen, se pokažejo znaki te neustreznosti kaj hitro. Prvi takšen znak je ekspanzija neformalnih informacij in neformalnih komunikacijskih poti. Neformalne poti pridobijo na pomembnosti; kdor je odrezan od teh virov, je tudi politično onemogočen. Tako so neformalne komunikacije znak, da se komunikacijski sistem v celoti ne more razmahniti v vsej svoji funkciji. Drugi znak neustreznega komunikacijskega sistema lahko predstavlja ekscesoidnost oziroma marginalnost nekaterih, tudi forumskih medijev javnega obveščanja. Takšen pojav seveda povzroči reakcijo družbene skupnosti (države), in že smo v konfliktnih situacijah. Vse to pomeni, da v trenutku, ko pride do takšnih pojavov, ko pridobijo na pomembnosti neformalne komunikacije, ko se pojavijo ekscesi v nekaterih glasilih, takrat se moramo zamisliti nad našim komunikacijskim sistemom, ali je res takšen, kakršnega potrebujemo, ali izpolnjuje svoje obveze in odigrava svojo vlogo v našem družbenem razvoju. Ustreznost komunikacijskega sistema je potrebno seveda permanentno ocenjevati. V tej svoji diskusiji nimam ambicije podati oceno ali analizo komunikacijskih procesov v naši družbi, čeprav se te ocene v disku-

siji o današnji temi ne bomo mogli izogniti.

Kje je v našem sistemu vloga študentskega tiska? Zelo težko si je zamisliti, da bi študentski tisk lahko konkuriral formalnim osrednjim sredstvom javnega obveščanja v aktualnosti in ažurnosti informiranja. Ta vidik obveščanja študentski tisk zaradi finančnih razlogov, periodičnosti in zaradi tega, ker nima organiziranih virov informiranja ne more pokrivati. Vloga študentskega tiska je verjetno na nekem drugem področju javnega obveščanja. Ta drugi vidik je v komentiranju in angažiranem pisanju o družbenih problemih in uspehih. Takoj moramo ugotoviti, da je takšen vidik pisanja v naši družbi še kako potreben in pomemben. Morda imamo pri nas uspešno informiranje o posameznih dogodkih v svetu in doma, morda tudi ustrezno in dobro selektivno pisanje, nimamo pa dovolj kritične in angažirane besede. V mnogih primerih naši formalni mediji enostavno ne zmorejo kritično angažirano pisati o posameznih stvareh.

Kritično in angažirano pisanje je vsekakor tudi zelo subjektivno. Subjektivno pisanje pa lahko zelo hitro zaide v pretiravanje in ekscesoidnost. Tu je verjetno tudi razlog, zakaj se študentski tisk v vsem času svojega obstoja vedno giblje nekje na robu tistega, kar družba lahko še prenese, na robu tistega, kar je morda že tako ekstremno in enostransko, da je potrebno prepevati. Mislim, da ta karakteristika študentskega tiska ni nujno njegova slaba stran, celo več, v določenih trenutkih utegne ta njegova lastnost postati celo prednost. V vsakem primeru pa je takšen način pisanja imanent študentskemu tisku in ta drugačen verjetno ne more biti. Seveda moramo razumeti pojem študentski tisk tako, kot ga opredeljujejo nekatere specifičnosti, predvsem tiste, ki izhajajo iz populacijskih lastnosti študentov.

Na ta vprašanja se logično navezuje vprašanje družbenega vpliva na področju študentskega tiska. Z družbenim vplivom pri tem tisku

razumemo predvsem vpliv študentov, vpliv univerze, pa tudi vpliv širše družbene skupnosti na študentski tisk. Pri družbenem vplivu in predvsem pri konkretnih oblikah in primerih tega vplivanja se postavlja vprašanje kriterijev, kaj je družbeno negativno in škodljivo in kaj je družbeno pozitivno in koristno. Temeljni kriteriji seveda izhajajo iz naše samoupravne socialistične ureditve. V mnogočem pa zavisijo ti kriteriji tudi od političnega trenutka, v katerem živimo. Na primer, drugačna je bila situacija pred 21. sejo predsedstva ZKJ kot po tej seji, ko so se v tem času vsesplošnega ocenjevanja družbene aktivnosti nekateri kriteriji poostriili. To je eden od primerov, ki kažejo, da je politični trenutek zelo pomemben za ocenjevanje nekega članka. V tem dejstvu moramo tudi iskati vzroke relativne marginalnosti študentskega tiska. V tem, da se študentski tisk ne more ali noče prilagoditi takšnim spremembam ali da te spremembe s svojimi stališči celo prehiteva ali presega, je morda njegova pozitivna vloga. Tako je to izvor relativne marginalnosti študentskega tiska, hkrati pa bi postavil tezo, da iz istega izhaja tudi pozitivna vloga študentskega tiska.

Družbeni vpliv na študentski tisk bi moral iti prek družbenih organov kot tistih centralnih organov, ki naj na eni strani zagotovijo študentskemu tisku določeno avtonomnost, na drugi pa izvajajo vlogo družbenega vplivanja na to področje. Svet mora biti tako sestavljen, da ne pomeni enostavno transmisijo ustanovitelja kot tudi ne skupine urednikov in sodelavcev študentskega lista. Po našem mnenju naj bi bil svet sestavljen iz treh karakterističnih skupin zainteresiranih za študentski list. Prva skupina so tisti, ki pišejo: sodelavci, novinarji in uredniki, v drugo skupino sodijo ustanovitelj in drugi družbenopolitični subjekti, tretjo skupino pa predstavljajo tisti, najpomembnejši, ki glasila berejo, predvsem študenti, pa tudi predstavniki nekaterih drugih družbenih skupin. Seveda je vprašanje, kako formirati takšne družbene organe. Pred nami je, da najdemo najustreznejše oblike vključevanja delegatov čim širšega kroga zainteresiranih v svet študentskega lista, kajti tako bomo zagotovili ustrezen družbeni vpliv na to področje.

Drugi vidik družbenega vpliva na študentski tisk je v tem, da čim večje število študentov piše in sodeluje v študentskih glasilih. Urednikom in novinarjem študentskega lista ni potrebno, da pišejo, njihova naloga je, da organizirajo pisanje študentov. Tako je ena velikih napač študentskih listov, da se skupine urednikov ali sodelavcev zaprejo v ozek krog, in tako, če hoče napisati članek nekdo tretji, je to videti kot bolj ali manj „vmešavanje v notranje zadeve“. Tako bi v uredniški politiki morali bolj stimulirati (tudi materialno) tistega urednika, ki prinese članek nekega študenta, kot tistega, ki piše traktate do onemoglosti. Demokratizacija uredniške politike bi ravno v študentskih glasilih lahko najbolj dosledno izpeljali. Predlagam, da bi sprejeli kot sklep posvetovanja, da razumemo podružbljanje uredniške politike na ta način, da čim več ljudi piše v ta glasila. To smo pripovedovali tudi ljubljanski „Tribuni“, kjer je pregled nekaj deset števk „Tribune“ za /to/ študijsko leto nazaj pokazal, da je devetdeset odstotkov političnih člankov, ki so dali „Tribuni“ usmeritev, napisalo kakih pet ljudi. Tako seveda ne gre, kar so ne nazadnje pokazale tudi prepovedi Tribune. Imeli smo opraviti z izrazi zaprtim krogom ljudi. Tu je tudi glavni razlog, da se družbeni (študentski) vpliv na tak študentski list ni mogel realizirati, in tu tudi družbeni organ ne more kaj prida pomagati. Edini učinkoviti vpliv študentov na študentski list, je vpliv prek njegovih strani.

Za zaključek bi omenil še eno aktualno vprašanje, to je vprašanje normiranja področja javnega obveščanja. Tudi študenti bi se morali aktivno vključiti v razpravo ob teh novih zakonih in se zavzemati za takšne rešitve, ki bodo resnično pomenile korak naprej v podružbljanju sredstev javnega informiranja.

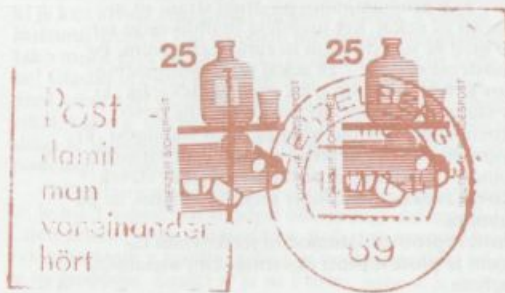
Lenart ŠETINC

HEIDELBERG
Studentenwohnheime, An der Tiergartenstraße

*Informations : Les S. Tiergartenstraße
Heim II, 6960 Heidelberg*

*Besuchen wenn du
mögliche abhimmst, du
sicherlich
für viele ja, gerade mir
ist nicht so, aber
Begrüßen sie bitte, ob
du magst, per Karte
i. pr. je kar nekaj
militar*

Aufnahme und Verlag FOTO GARTNER - Foto - Kino - Porträt
69 Heidelberg, an der Alten B., 3. u. Hauptstraße 176

*Tribuna
(kavel zaga)
Trg revolucije 1*

*61000 Ljubljana
Tugoslavija*

svoboda in gos- postvo po jeziku

Peter Bichsel, Miza je miza (1966). Kinderschichten. Herman Luchterhand Verlag. Neuwied und Berlin 1969. 5. izd. 1970.

Pripovedovati želim o starcu, o človeku, ki ne reče nobene besede več, ki ima truden obraz, preveč truden za nasmeh in preveč truden, da bi se jezil. Živi v majhnem mestu na koncu ceste oziroma blizu križišča. Skoraj ga ni vredno opisovati, komaj ga kaj loči od drugih. Nosi siv klobuk, sive hlače, sivo suknjo in pozimi dolg siv plašč. Ima tenak vrat s suho in nagubano kožo, njegov bel srajčni ovratnik je znaj preohlapan.

V najvišjem nadstropju hiše ima svojo sobo; mogoče je bil poročen in je imel otroke, mogoče je prej živel v kakšnem drugem mestu. Zanesljivo je bil nekele otrok, toda to je bilo takrat, ko so bili otroci oblečeni kot odrasli. Takšni so videti v albumu s slikami, ki ga ima stara mama. V njegovi sobi sta dva stola, miza, preproga, in omara. Na majhni mizi stoji budilka, poleg ležijo stari časopisi in album s fotografijami, na steni visita ogledalo in slika.

Starec je hodil zjutraj na sprehod in popoldne na sprehod, spregovoril je nekaj besed s svojimi sosedi ter zvečer sedel pred svojo mizo. To se ni nikoli spremenilo, tudi ob nedeljah je bilo tako. In ko je sedel pred mizo, je slisal tik-takanje budilke, nenehno tik-takanje budilke.

Nekoč pa je bil poseben dan, sončen dan, neprevročje neprehladno, s ptičjim ščebetanjem, s prijaznimi ljudmi, z otroki, ki so se igrali – in kar je bilo posebnost, vse je bilo človeku nenadoma všeč.

Smejal se je.

„Zdaj se bo vse spremenilo,“ je mislil. Odpel je najvišji gum pri srajci, vzeti v roko klobuk, pospešil korak, razgibal med hojo celo kolena in se veselil. Prišel je v svojo ulico, pokimal otrokom, šel k svojji hiši, se povzpel po stopnicah navzgor, vzeti ključ iz žepa in odklenil svojo sobo. Toda v sobi je bilo vse enako, miza, dva stola, postelja. Inko je sedel, je zopet slisal tik-takanje, in vse veselje je mimilo, kajti nič se ni bilo spremenilo.

In človek je postal zelo besen. V ogledalu je videl, kako je postal njegov obraz rdeč, videl je kako si je zatiskal oči; potem je skrcil roki v pest, je dvignil in udaril z njima po mizi, najprej samo enkrat, potem še enkrat in potem je pričel udarjati po mizi in pri tem je vedno znova vpil: „Mora se spremeniti, mora se spremeniti!“

In nič več ni slisal budilke. Nato so ga pričele roke boleti, glas mu je odpovedal, nato je spet slisal budilko in nič se ni spremenilo.

„Vedno ista miza,“ je dejal človek. „Ista stola, postelja, slika. In mizi pravim miza, sliki pravim slika, postelja je postelja in stol imenujejo stol.“ Zakaj pravzaprav? “ Francoski pravijo postelji „lit“, mizi „tabl“, sliko imenujejo „tablo“ in stol „šez“, in se razumejo. In Kitajci se prav tako razumejo. “

„Zakaj se spremeni,“ je zavpil, in odslej je rekel postelji „slika“.

„Otrujen sem, v sliko želim,“ je dejal, in zjutraj pogosto dolgo ostal v sliki in preudarjal, kako bi rekel stolu, in imenoval ga je „budilka“.

Vstal je torej, se oblekel, sedel na budilko, in oprl roke ob mizo. Tedaj se miza ni več imenovala miza, zdaj se je imenoval „preproga“. Zjutraj je torej človek zapustil sliko, se oblekel, sedel k preprogi na budilko in premišljal, kako bi mogel čemu reči.

Postelji je rekel slika. Mizi je rekel preproga. Stolu je rekel budilka. Časopisu je rekel postelja. Ogledalu je rekel stol. Budilki je rekel album s fotografijami. Omari je rekel časopis. Preprogi je rekel omara. Sliki je rekel miza. In albumu s fotografijami je rekel ogledalo. Torej: Zjutraj je starec v sliki, ob devetih je zvonil album s fotografijami, človek je vstal in stopil na omara, da ga ni zeblo v noge, potem je vzel obleko iz časopisa, se oblekel, pogledal v stol na steni, sedel na budilko k preprogi in preistal ogledalo, dokler ni našel mize svoje matere.

Človeku se je to zdelo zabavno, in vadil je ves dan in si vtisnjeval nove besede. Zdaj je bilo vse preimenovano: sam sedaj ni bil več človek, temveč noga, in noga je bila jutro in jutro je bilo človek.

Zdaj morate sami pisati to zgodbo naprej. In potem morate, tako kot je storil ta starec, zamenjati tudi druge besede: zvoniti se pravi postaviti, zbebsti se pravi gledati, ležati se pravi zvoniti,

milan kleč na juniš smrčki

pika je dom suznjev nad torbico damskih čevljev pod napihnjnim zrakom

pomol prošnje naslonjen na smeh popisane kaplje drevoreda oči

imena ognja čarovnika bičajo vreme poljskih ribic o redka ognja

skrčeno pravo nebo naredi luknje zraku skozi padajo oranžni griči nekje iz vrtljive ravnine o ravnini

pojoča ptičja gnezda preletavajoča oranžno pokrajino

koj kot je zelena čudezna igra spremenjanja stekla svetlih strani v gnetljivo pravljico

kjer zadisi stolpni dim vodnjak bikov o smrti

peč šestega griča z oknom kovačem žepne baterije sonca uporablja sedmi grič

obešalniki lastovki pribit v peči korist oblačil pokaze vlak

ker ni več poti kot iz pogumne srajce njena pot spusti lačne ptice zmede

peti grič je vzorec zatakihajočega vrtnica u ga ni

ogledalo pravega neba in rdeča luč las živečega prsta v ka za vedno skrčenegoddih

narodna noša kruha v spovednici in zadavljena zvezo

prvi vagon potnih do pola dezevnih hri potom z žičnico v zmrznenih peruti vlov in vlakom listov knjige na drevesih /gubljeni na soncu o moji knjigi

skarje izrezejo iz emv osmice nam prvim gričem

drugi grič je prvi grič

odlepljena noga nazloga proge zmaja letečega na visini gola travnika ki nalije polne kosa

katerih oddih skačnik na glavo in prestreže popisajpo

stara mama mi je da sem kmet

osmi grič je težka

vidi se ostro zaradi straha vzeti zamrzovin /zasedenega iskanja

tretji grič zida stol čuvarjem ptičjim gnezdom ujetim v sveče plamena sveče

oranžno je oddaljeno od mlade starosti od zdrave boleznj

smeh odloži pokrajino njena hitrost je mlada a pavza velika

najhujsi so ljudje z očali na spolnih organih živalim se oblak vedno približa

sanke božjih senc odtisnjene na podplatih krvi nalite v jarko sten

oče in mama ližeta zasedo jedro dojk z napisom ladja žepne govornice svetilnikov

mogoče bi bilo dobro vedeti kaj je mislil ptič ko je ponoči zapel

pokrajina stopi na jeza in pospremi sadeže skoz usta

o sadeža svetloba ima dolzino mosta a ustavi druge

kjer gostilna spusti ključ vrnitve močvirna gnezda začno prepevati kamen

odmev postavi most stopiš na balkon in slišiš dihati deklico o moja deklica

o pokrajini

prevod in priredba Milan Stepanović slobodan valentinčič CYMBALUM MUNDI

Spet je zavladala tišina.

„Nekaj ukradenih tonov, grba, telo pritlikavca. Kaj je, navsezadnje, sad mojega življenja? Uvidel sem, da je slava ničeva stvar, skoraj sramotna, a breme, ki sem ga sprejel nase, je pretežko. Kamorkoli grem, kamorkoli se odpravim, nosim ta sramotni pečat, zaznamovan sem kot slepar; svoji usodi ne morem uiti. Moje ime je Artur! Dovolj je, da me le enkrat pozorno pogledate in vidite to strašno grbo, ki jo skrivam pod plaščem, da spoznate, da bom govoril o svojem življenju.“

Narava je enako kaznovala onega, ki je to glasbo želel obdržati samo zase, kot tistega, ki jo je hotel poraziti svetu. Postali sta njegova mora. Zaman je Artur zapustil Prago, te podobne in te glasbe se ni mogel znebiti. Od tega usodnega jutra dalje, se je celega njegovega bitja polastil mali grbavec. Da, spremenil se je v eni sami noči! Opoldne pa, ko ga prebudi sonce, stopi k ogledalu in v njem ne vidi svoje podobne, ampak podobno grde spake, tistega pritlikavca, ki ga je spoznal na grobovju.

In proti jutru mu glava pade na mizo in zaspi med popisanimi papirji, prepričan snu, v katerem so ga preganjali mnogi grozni obrazi ob škripanju, vriskanju in pošastnem šumu odpiranja grobov. Nekaj je udarjalo ob okna, veter ali izgubljene ptice, on pa je ob strašnem smehu, ki mu je brez prestanka odmeval v ušesih, nadaljeval s pisanjem veličastne simfonije. To je bila demonska noč! Za vsako noto, ki jo je zapisal, se mu je zdelo, da je pričela svoje lastno življenje. Nič se ga nikoli ne bo mogel obtožiti, da je okradel nekoga, ki je že davno mrtev in ki ni pustil nobene sledi za seboj! Na večer se je vrnil v malo podstrešno sobo in ko je prižgal svečnik, je v krču in занosiu začel na nenake liste zapisovati to glasbo. Ujeta je bila v njegovem spominu in s strahovito močjo je poskušala zlomiti rešetke svoje ječe. Ves dan je hodil ob obruhi Vltave, melodija pa ga je neprenehoma preganjala.

V Arturjevi glavi so se znova oglasili zvoki melodije, za vedno se mu je vtisnila v zavest. Zdelo se je, da je vsa ta noč le posledica bolezni, pošastna mora. Ležal je ob nekem grobu; čas je zbrisal vsako sled, ki bi pričala o tistem, ki je v njem obstajal. Prebuditel se je, ko se je že popolnoma zdanilo.

Oči so se mu samo zaprle, zgubil je zavest. V središču tega vrtnica je bilo temačno nebo, s prvimi znamenji zore. A Arturja se poloti čudna vtroglavica, vse hitreje se prično okoli njega vrteti grobovi, drevje. Obraz grbavca strašno porumeni, oči mu padajo v jamice, besede zledenijo na ustnicah. Ta trenutek se začne ščebet prvih ptic, ki so oznanjale skorajšnji prihod jutra.

„Brez sna bom, vse dokler ne bo nekdo njenega prekletstva sprejel nase. Strašno moč ima, vsako noč me zbujajo iz grobnega miru. Zelen sem, da ostane samo moja, vzeti sem jo s seboj v grob. Ustvaril sem jo v nočeh pošastne osamljenosti. Da, to je moja glasba,“ je komajda odpiraje brezzoba usta zaspeetal mali goslač in spustil violino z ramena.

Zdaj so se vse pretrgane niti povezovala, melodija je bila tu; mar se more sprjazniti s tem, da je to tuja glasba! Artur je prvi hip pomislil, da ima privede, da se mu je duša spremenila v grozotnega pritlikavca in spregovorila. Ah, ta zanosna glasba! Videti je bil strašen; imel je ogromno glavo in šibko telo z veliko grbo, ki je kot krona poudarjala njegovo grdoto. S svojim instrumentom je stal na enem od grobov. Verjetno je tako mislil tudi mladenič, ko je spoznal, kje je; toda ne! Glasbo je čisto razločno slisal in nekaj korakov pred seboj uzri violinista. Morda pričakujete, da bom rekel, kako je vse bilo slepilo, da je bila glasba, ki jo je slisal, le skvokanje sove, ki kot glasnik smrti kliče na poslednji sestanek tiste, ki so jim dnevi šteti.

Od razburjenja je zaprl oči in ne da bi gledal predse, je hitel naprej; ko je odprl oči, je zagledal neobičajen prizor: vrste spomenikov, pošastne ostanke križev zabodenih v zemljo, velike in majhne gomile; bil je na grobovju. Znašel se je na čistini, nato se je mimo drevca in skozi visoko travo približeval zanosnim zvokom. Hitel je po ulicah, s koraki brez odmeva, odprti ust, a diha ni bilo čuti.

Georges P O M P I D O U : NAGOVOR PO RTV

Francozinje, Francozi. General De Gaulle je mrtev. Francija je vdova. Leta 1940 je De Gaulle rešil čast. Leta 1944 nas je prepeljal k osvoboditvi in zmagi. Leta 1958 nas je rešil pred državljansko vojno. Dal je današnji Franciji njene ustanove, njeno neodvisnost, njen položaj v svetu.

V tej uri, ko vsa domovina globoko žaluje, priklonimo se bolečini gospe De Gaulle, njenih otrok, njenih vnukov. Izmerimo dolžnosti, ki nam jih nalaga hvaležnost. Obljubimo Franciji, da ne bomo nevedni naukov, s katerimi smo bili obdarjeni, in da bo v duši naroda De Gaulle živel večno.

(v Le Monde – 11. november 1970)

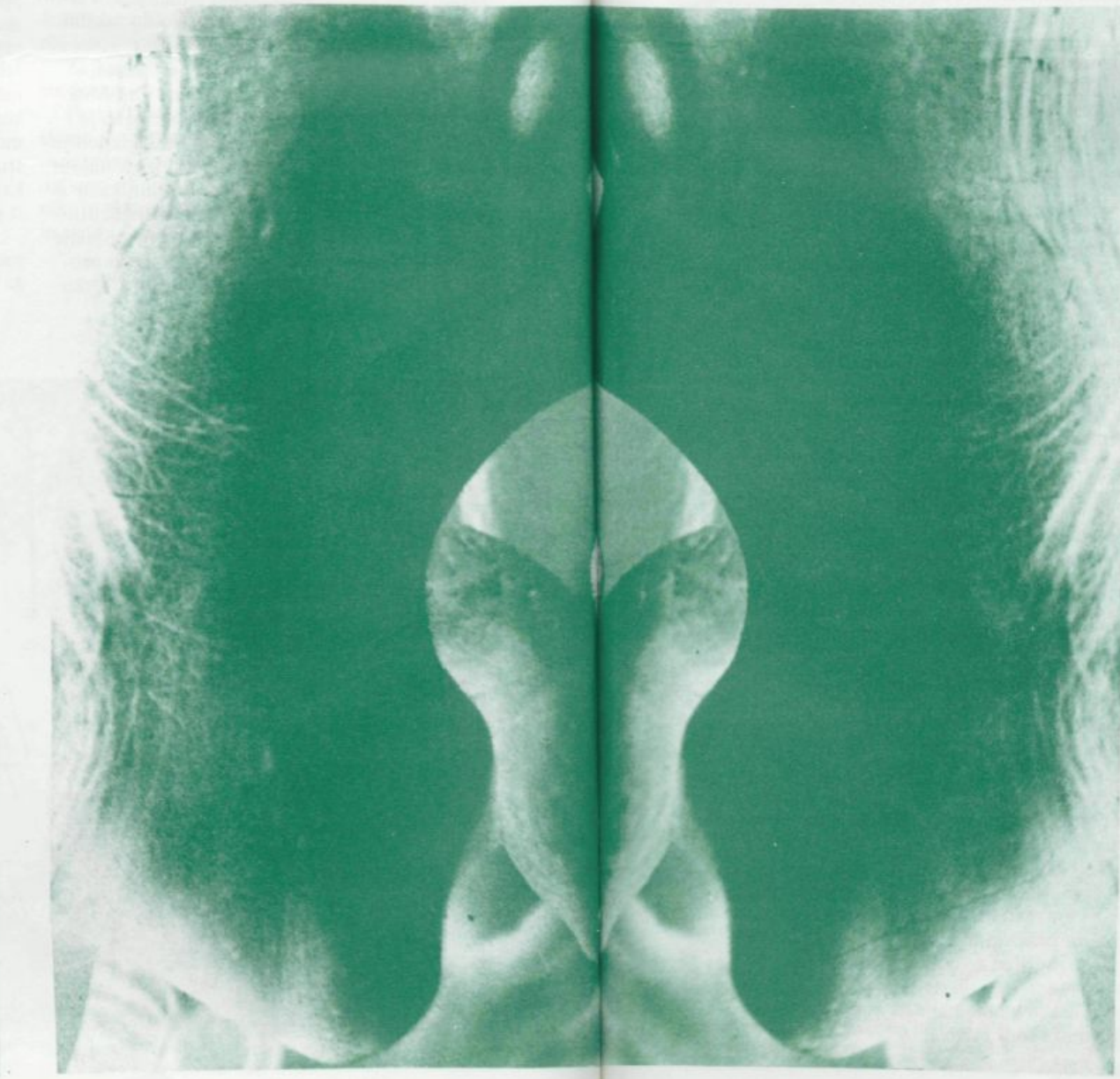
Prof. dr. Fritz PAEPCKE (Heidelbera) Opomba: Pri jezikovnih znakih sovpadanje nosilec pomena (signifiant) in vsebine pomena (signifié) ni logično kavzalno določeno, temveč temelji na historično slučajnih konvencijah. Jezikovni znaki so nosilci informacij, v katere so investirani pomeni. Po eni strani jezikovni znaki pomenijo nekaj, kar je v njih programirano; po drugi strani so instrumenti za nekaj, ker urejujejo in oblikujejo razmerje med že investiranim in zunajjezikovnim. Po dvojnosti od nečesa – za nekaj jezikovnih vsebin znakov je vsak človeški jezik prehajajoči jezik, ki more stara razmerja stvari formulirati na novo. Jezikovni znaki obstoje torej za neko stabilnost, ki ni nespreneljivost, temveč elastično vztrajajoča slučajnost in mogoče je postaviti temeljni stavek: Jezikovni znaki morejo sicer memiti različno, ne pa poljubnega.

Protest proti eksistirajočim jezikovnim razmerjem je protest proti eksistirajočim socialnim razmerjem.

(Prevedla L. S. in J. Z.)

david pleut NGC 2661

Breljal sem svojo pipico. Po holmčku navzdol. Na radiator je padla smet. Ščegetajoč se je smejala. Tako pravijo. Mati je poslušala Džingis Khanove odgovore. Pletla mi je jopico. Tako se je delala. Gospod Džingis Khan so imeli dolg govor. Mati pa mi je pletčila jopico. Mr. D. Khan so imeli en sam brk. Desnega. Drugi je bil sadistično obrt. Zato pa je bil preostali vseskozi na prepihu.

A zdaj se je zdelo, da sega iz neke nepojmljive globine in se širi k nočnemu nebu, osvetljenemu z redkimi zvezdami. Melodija, ki jo je poslušal, je bila prav tista, ki se mu je dneve in noči oglašala v zavesti, dokler se ni, kot je mislil, za vedno zgubila. Bil je obseden. Obrne se v smer, od koder je prihajala. In res, sprva nepovezano, ko da jo prekinita nočni veter, a nato se je glasba širila vse bolj razigrano in prepričljivo. Pričakovale je, da se violina nepet oglasi. A kar je pri vsem tem nenavadnega, tega nekaj tonov ga je spomnilo nečesa, kar je že slisal: srece mu prične hitreje utripati, ves vztrpeta... Toda, ko je dvignil glavo, ni videl ničesar razen pustule ulice, obdajala sta ga mrak in tišina. Z rokami si zakrije obraz. Ni dvoma, še enkrat je slisal isti zvok. Morda ga pričinja znova mučiti njegova bolezen! Ali pa se mu je vse skupaj le zdelo? Pozorno je prisluhnil, a veter je že odnesel teh nekaj tonov. V zamolki tišini, v kateri se je znašel, je mladenič nenadoma začul zvok violine.

Vendar pa te obrobne pripombe za našo zgodbo niso pomembne. V umetnosti se stalno prisotna preteklost imenuje tradicija, brez katere ni ničesar, a ko je prisotna le ona, je umetnik premagan. Naša misel in naša zavest težita k prihodnosti, a zgradbe, stari trgi in stari znovovi vlečejo kot uteci v preteklost. Ne vem, ali je kdo od vas, gospodje, bil v Pragi, ampak to mesto nosi v sebi mračno težo preteklosti, ki enako pritiska na dušo in telo. Ulice so bile puste, mrzel veter je bril po širokih bulvarjih in Artur je drgetal, vse dokler ni zavil v majhne in ozke stare ulice, kjer je vladala popolna tišina kot v kakem pustem labirintu. Neke noči, ko je kot navadno dolgo taval, je pustil nogam, da so ga nosile, koder jim je bila volja.

In tedaj ga je rešil čudežen doživljaj; rešil ali dokončno pahnil v prepad, sami presodite. Razumete: bil je na robu blaznosti. Vsak korak, ki ga je storil, mu je v zavesti vzbujal neznosno neskladje zvokov; strašen truseč je prihajal z vseh strani. V vročinskih blodnjah je hodil naokoli. Njegovo zdravo in krepek telo je zgubljalo moč. Tako je Arturjev lep obraz postajal vse bolj obraz bolnega človeka.

Pravim vam, da je vsaka umetnost le nepopolno posnemanje življenja, toda kdo bi o tem mogel prepričati mladega, trdoglavega človeka? Po njegovem mnenju je bilo življenje samo po sebi bedno, daleč od velike vizionarne glasbe. Ko bi še naprej živel, propadlo življenje, kdo bi bil srečnejši od njega! Oh, zabole mladosti! Mračen in sestradan je begal po ulicah Prage, okovan v nevduke omedle, nezmožen, da bi spregovoril ali zajokal, da bi oropal mimoidočega (kar umetniki počno le v skrajni bedi) ali da bi s kamnom okoli vratu skočil v Vltavo. Nekaj podobnega se je pripetilo tudi Arturju: mimil so dnevi, ko je užival v pomanjkanju. V glavi so mu pričeli samo topo odmevati grobi vsakodnevnji zvoki, trdi in neoplenjenosti, tista melodija se mu je le kdaj pa kdaj oglašala kot daljni odmev, da bi ga še globlje ranila ... A radost, ki jo občutijo ob dotiku z veličastnim delom, ki šele mora biti ustvarjeno, je ravno tako velika, kot je velik njihov obup v trenutku, ko se to delo začne izmikati, in zginja puščajoč za sabo kot strašen val samo puščobo in praznino. Morda se vam dozdeva, da uporabljam velike besede, v resnici pa izražam njegove prave občutke, kajti resnični umetniki odklanjajo svoje delo kot ničevno, če po njihovem prepričanju ni preselego vsega, kar je bilo do tedaj v tej zvrti ustvarjenega. Slisal jo je trezen in v hudi pijanosti, in zvenketu kozarcev in v hrupu glasov, v jasnih in deževnih nočeh, a nikakor mu ni uspelo, da bi jo zaokrožil v celoto, ki bi odjeknila z močjo samega vesolja. V resnici ga je že lep čas obsedala neka melodija, vendar se mu je v zavesti oglašala le v nepovezanih tonih. Prišel je z glasbeninimi študijami, vendar jih je opustil, ker je prava umetnost, o kateri je sanjal, bila zunaj vseh kانونov in bližja ulici in beračem kot učenim profesorjem s konzervatorija. Živel je boemsko življenje, posedal po pivnicah in spal pod mostovi. Pred mnogimi leti je v mestu Pragi živel človek z imenom Artur.

O tem ni dvoma. Zagotavljam vam, da zgodba je resnična, od začetka do kraja. Dovolite mi, da vam takoj ne povem, v kakšni zvezi z mojim življenjem je dogodek, o katerem sem vam pravil.

filip david
cymbalum mundi
ukradena glasba

TV ima leden ekran. Mister Khan: Ali bi bili sposobni posiliti 10 zena? Gospoda, mislil sem vendar, da sem na tiskovni konferenci. Mati pa mi je pletla jopico. Tako se je delala. Za ostale se je seveda delala, da posluša press conf. Stopil sem k pipici. VSTANI, MRHA! V krožnik mi je priplula Queen Mary. PIPICA PA ME nagovori, da sem prfuknjen. Zato sem legel na vrh hriba. Raje tako. Opazovajoč propad rimskega imperija, mperija, perija, erija, ... Joj, koliko hotnic. Res. Najraje se srečam z Caesarjevim Juliusom. Ampak Bruty, ne, raje ne danes. Pozna je že.

O NESRAMNOSTIHT. ŠKRATA

13. vrstica teksta le luč, le tipke ljubezni avtorja T. Kralja se pravilno bere hvaležnost se kotali: to je zajtrk prepelice, in ne hvaležnost se kotali: to je zajtrk prepelice. Poteza T. Škrata tukaj ni tako uspešna, ker povečani zavest tekst prebere pravilno.

7. vrstica 4. kitice se pravilno bere šele to je mantra zgodovine: in ne šele to je martra zgodovine: Naj se T. Škrat matra kje drugje!

V grobem delimo razvoj čehoslovaške kinematografije po drugi svetovni vojni na tri obdobja. Prvo obdobje novega socialističnega filma se začne neposredno po zadnji vojni in je povezano z radikalnimi socialno-ekonomskimi spremembami (nacionalizacija filmske proizvodnje), izvedenimi 1945 in 1948. Zanj je značilno, da mu je bil kot tudi skoraj vsem sferam duhovne ustvarjalnosti, prilagojen „sovjetski model“ socialističnega realizma. To ima svojo dobro in slabo stran. Dobra stran: integracija s socialističnim kulturnim prostorom omogoči čehoslovaški kinematografiji, da se osvobodi izoliranosti in pokaže svojo produkcijo na platnih socialističnega sveta. Slaba stran: to je bil čas, ko je „sovjetski model“ dosegel klimaks ozkega dogmatizma in duhovne sterilnosti; učiteljeve degeneracije pa je bila katastrofalnega značaja za učenca. Črno-belo slikanje življenja, krog zanimanja zoren v stereotipe „vzgojne“ teme, suhoparna in dolgočasna didaktičnost, samoidealiziranje in siva stilna enoličnost, to so bile lastnosti (bolezni) te „umetnosti na pohodu“, če uporabimo milejši izraz, ki se je v tem obdobju uporabljal za politično manipulirano proizvodnjo.

Družbeno-politični dogodki ob koncu petdesetih in v začetku šestdesetih let (obsodba Stalinove socialistične prakse, upor zoper mitologiziranje in dogmatizem) so ustvarili pogoje za razvoj „drugačnega“ čehoslovaškega filma in predstavljajo prelom med prvim in drugim obdobjem. Kritika dotedanjega političnega režima je zrahljala moč birokratičnega in administrativnega sistema, ki je krojil usodo nacionalne kinematografije. Filmski ustvarjalci so se uprli političnemu hlapčevstvu umetnosti, dogmatični estetski in dramaturgiji, uniformnosti in zahtevali svobodo umetniškega ustvarjanja. V takšni atmosferi in socialnih okoliščinah se je rodil čehoslovaški „novi val“. To gibanje, ki je uspelo premostiti generacijski konflikt in združiti entuziazem mladih s profesionalizmom najboljših režiserjev srednje in starejše generacije, je znalo asimilirati tudi jezik moderne filmske umetnosti (nouvelle vague) ne da bi pri tem prešlo v golo posnemanje in zgubilo svoj nacionalni karakter. Filmi so prvič odkrili svetu socialistično stvarnost nepovtorjeno, brez ideološkega filtra in propagandnih popačenj. Nova filmska umetnost se je osvobodila ujetništva naivnega realizma in spregovorila o sodobnem češkem človeku in družbi kritično, resnično doživeto in iskreno. Podoba čehoslovaške družbe, takšna kot se je postopoma izoblikovala v novih delih, je, če jo primerjamo s stvaritvami predhodnega obdobja, „potemnela“. Vendar filmi čehoslovaškega „novega vala“ niso pesimistični, niso niti puritanski niti lascivni, niti tradicionalni niti mondeni. So vsestranski, življenjsko prepričljivi, moderni in predvsem – svobodni.

(Miloš Forman: Črni Peter, Evald Schorm: Pogum za vsak dan, Chytilova: Marjetice, Ivan Passer: Intimna osvetlitev, Nemec: O gostiji in gostih...)

Filmi čehoslovaškega „novega vala“ pa so zavzeli tudi bistveno drugačen odnos do tem iz preteklosti: ne obdelujejo jih iz dogmatično-zgodovinskega aspekta, temveč jih demitizirajo in skušajo zgodovinski dogodki in družbeni procesi vrniti njihovo človeško in realno dimenzijo. (Brynych: In peti jezdec je strah, Kadar Klos: Trgovina na korzu, Menzel: Strogo nadzorovani vlaki...)

Najbolj karakteristična poteza novih čehoslovaških del v šestdesetih letih je torej njihovo iztrezjenje, zavračanje vsobli iluzij in mitov, in težnja, da bi dosegli resnično, v svojih notranjih in zunanjih aspektih zapleteno podobo sodobne in minule stvarnosti.

Invazija sil varšavskega pakta leta 68 in politične spremembe, ki so ji sledile, so bile vzrok preusmeritve tudi v kulturnem življenju. Preseneča pa dejstvo, da skoraj do konca leta 1969, ko je prišlo do korenite kadrovske reorganizacije in začrtanja programa nadaljnjega razvoja čehoslovaškega filma v duhu izpred šestdesetih let, oblast ni izvedla nobenega političnega pritiska nad kinematografijo. In prav v tem obdobju (tako vsaj zatrjuje s psevdonimom Karel Filml) podpisani avtor članka o čehoslovaškem filmu, objavljenem v Sight and Soundu Summer 71, na osnovi katere-

ga je nastal tudi za zapis) je čehoslovaški „novi val“ s filmi Papouška Evče Homo Homolka, Jasnyja Vsi dobri rojaki, Jireševa Sala... dosegel svoj klimaks in epilog.

Tako se z letom 1969, v podobni situaciji kot v petdesetih letih, začne tretje obdobje. Upajmo, da se čehoslovaški film ne bo podredil politični manipulaciji, da bo z zgodovinskimi temami uspel izpovedati aktualne probleme in večne konflikte človeka z oblastjo ter se boril za podobo čehoslovaške stvarnosti brez ideološkega filtra.

Silvan Furlan

OH, IT'S GREAT TO BE AN AMERICAN

Kamen sproži plaz. To vemo vsi, nikoli pa ne vemo, kako obsežen bo ta plaz. Naslednje vrstice naj ne bodo obtožba, ampak velik vprašaj.

Gre za glasbo, popularno, ali, kot jo nekateri tudi imenujejo: beat glasbo. Ne bom navajal dogodkov, ki so me privedli, da sem sedel za pisalni stroj. Blazji in redkejši očitki so se pojavljali že pred njimi. Zrasli so iz nedolžne skrbi za našo (popularno) glasbo in iz skrbi, ki jo je nekdo nekoč razložil z besedami: „... saj danes že skoraj vsa mladina govori napol angleško!“

Odkar se zanima za tim, pop glasbo (sovražim ta izraz, uporabljam ga zaradi splošnejšega razumevanja), se je moje zanimanje nehote usmerilo proti ameriški rock glasbi. Popravljam se, ne gre samo za rock, cenim tudi ameriški blues, jazz in še bolj – folk glasbo Severne Amerike. Imena so za zdaj še brez pomena. Tudi v Britaniji je marsikaj glasbeno vrednega. In vendar, če pogledam sam vase – ali sem zato, ker mi je ameriška glasba najbolj všeč, bolj dostopen za ameriške vplive, ideologijo, si postavljam ZDA za ideal? Nasprotno, gledam vase, in vidim: brez nadpovprečnega zanimanja za glasbo ZDA bi bila moja slika o Estados Unidos nedvomno lepša.

Treba se je ozreti v polpreteklost in se spomniti prizadevanj večine rock glasbenikov in skupin, da bi podprli kandidature Geogra McGovern. (Morda se bo komu zdel to banalen primer. Saj je, do neke meje.) Treba je poiskati nekaj pesmi in imen glasbenikov, ki so povsem predani protestom proti vietnamski vojni, nekateri od njih so postali zato že nepriljubljeni. Treba je pomisliti na nov val črnih glasbenikov – poetov, ki se je pojavil sredi leta 1970. In najlaže najdemo v spominu tim, protestne pesmi, ob katerih s(m)o mnogi odraščali. Nisem pozabil mnogih črnih in belih jazz glasbenikov, ki so svoj jazz prav tako „angažirali“.

Ne gre mi iz glave neka vsiljiva misel. Nixon je ponovno izvoljen, 25 ali koliko je milijonov mladih, novih volivcev nas je razočaralo. Tom Paxton, starejši in uglednejši folk-protestni pevec in avtor mnogih znanih skladb, pravi: „Nixonova zmaga je dobesedno potisnila čas za deset let nazaj. Poročila, ki že prihajajo, pravijo, da je bila na univerzah reakcija majhna in apatijska rahla; da so študentje bolj zainteresirani za študij, in tako bodo postali zdravi možički v velikih družbah, ki jim bo mar le posel in ne bodo stopali iz vrste.“ To verjetno ni povsem realna slika, in težko bi bilo verjeti, da v naslednjih štirih letih ne bo nobenih Chicagov, Rubinov in Kent State univerz.

Priznam, da je v ameriški folk in rock poeziji prav lahko najti mnogo domovinskih ali vse-ameriško zveličavnih pesmi. Eden zadnjih primerov, ki sili k omembi, sta dva albuma s posnetki dveh koncertov v spomin na pionirja ameriške folk glasbe in Dylanovega vzornika Woodyja Guthrieja. Med mnogimi znanimi glasbeniki, ki so interpretirali skladbe, poezijo in prozo pokojnega Guthrieja, je marsikdo imel naloženo izvesti katero od mnogih Guthriejevih do-

movinskih pesmi, posvečenih seveda veličastni Ameriki. Pa še tiste redke nam zvenijo kot parodija, saj (namerno ali ne) pretirano povzdugejejo razne dosežke ameriškega „velikega zgodovinskega booma“. Vendar, Peter Fonda recitira na plošči Guthriejeve verze, ki si jih drznem imenovati poezija. Pesem govori o tem, da je človek kljub obleki nag, ko pred drugimi izrazi svoje misli in se pokaže tak, kot je v resnici. „Najjasneje vidim in okusim kapljice znoja, ki si jih uživala med svojimi stegni.“ Še mnogo drugih glasbenikov je pisalo „propagandne“ pesmi za ZDA, a kaj je v tem pravzaprav narobe? Tisti so zunaj meja svoje domovine, vsaj v svetu pop glasbe, najmanj znani.

Če pogledamo idealen primer ameriške glasbe, so to The Band. Njihova glasba ni le country-and-western (ki je res izključno ameriška glasba) niti sam blues ali rhythm-and-blues (zanj velja skoraj isto), niti ni čisti rock in tudi ne le jazz (čeprav bi bilo mogoče najti tudi elemente le-tega). Glasba The Band je idealna združitev vseh smeri, v katere se je razlila glasba Severne Amerike. O tem, kateri stil prevladuje v njihovi glasbi, zatrjuje vsako uho drugače. Kdor posluša glasbo zaradi Glasbe, mu je pač nepomembno, če je to idealna združitev prav ameriške glasbe. Kadar se bo pri nas posrečil kakšen odtonek tega, bom prvi, ki mu bom pel hvalo.

Spoštujem Boba Dylana. Nisem si še domislil, da je tako genialen pesnik prav zato, ker je Američan. (Bojim se, da so pri njem odločujoči židovski geni. . .) Res je, da (verjetno) ne bi mogel napisati toliko pesmi in take pesmi, če ne bi črpal iz bogate ameriške glasbene preteklosti in če njegova besedila ne bi odsevala prav raznolikih ameriških družbenih razmer. Preglejte vseh njegovih čez 200 pesmi in poiščite en sam verz, ki bi vseboval odtonek pohvale Ameriki ali tamkajšnjim razmeram. Dolej ga Dylan še ni napisal. Ponavljam že večkrat povedano, da je njegova poezija že dokazala trajno vrednost; mnoge njegovih pesmi ne bodo nikoli zastarele. In vendar je njegova glasba že bila predmet kritike, tudi pri nas. ZAKAJ?

Še en, velik problem delikatnosti besedil „imperialistične beat glasbe“: ne moremo mimo mamil. Pred kratkim sem preventivno črtal iz članka za neko slovensko revijo o pokojni newyorški rock skupini Velvet Underground besedilo ene najmočnejših pesmi PROTI mamilu. Ponavljam, preventivno, ker sem se zavedal, da bo članek brala tudi mladina z neizoblikovanim stališčem do mamil. Tokrat si ga upam navesti (oprostite prevodu, nisem pesnik): „Ne vem, kam pravzaprav grem/ Toda poskusil bom priti v kraljestvo/ Če bom zmoغل/ Kajti to mi da zavest/ Da sem mož/ Ko potisnem iglo v svojo žilo/ Ko se mi mudi in sem v teku/ Ko se počutim kot Jezus – sin/ In mislim, da ne vem . . . Heroin v moji globini – je moja žena in moje življenje/ Potrudil se bom, da si ne uničim svojega življenja/ Kajti ko začne kri valovati/ Ko začne heroin utripati/ Mi je vseeno/ Vsi politiki lahko čvekajo svoje/ In drug drugega lahko ponižuje/ Takrat zahvalite boga/ Da sem kot mrtev/ Da se ne zavedam/ In zdi se mi, da v resnici ne ve . . .“ To je bilo nekaj najznačilnejših verzov iz pesmi Lou Reeda „Heroin“ iz leta 1966. Ni dvoma, da Reed pesmi ni mogel napisati brez izkušnje, toda mislim, da je vsakemu razumnemu človeku jasno, da je pesem PROTI in ne ZA! Ne poznam nobene mesmi, ki bi napeljevala na mamila, le razumeti je treba prav. Ali bomo res uvedli cenzuro nad vsem razen nad Župančičevimi Mehurčki?

Randy Newman, ki ga bo večina razumela šele čez desetletja, je v naslovni pesmi svoje zadnjega albuma „Sail Away“ napisal: „V Ameriki lahko dobiš jesti/ Lahko dobiš prostor, kjer živiš/ V Ameriki je vsakdo svoboden/ Oh, it's great to be an American.“

Kaj bi pravzaprav rad? Naj se ograje, graje ne zvrha, in filtri z vedno ožjimi luknjicami postavljajo tam, kjer jih najbolj rabimo (filmi). (Pop) Glasba pa naj nam še v naprej širi obzorje in nas tudi zabava.

Stane SUŠNIK

georg lukacs: realizem in forma

(odlomki iz eseja Solženicinovi romani, objavljenem v 145. številki časopisa Polja, original Georg Lukacs, Solschenizyn, Luchterhand, Neuwied und Berlin 1970)

Ob vseh priznanjih Solženicinovim romanom kot pomembnemu koraku v obnovi velike tradicije socialističnega realizma dvajsetih let sem svoje čase predvidno pustil odprto vprašanje, ali bo preporočil socialistični realizem in ga dvignil do svetovno-zgodovinskega pomena. Sedaj lahko z veseljem ugotovim, da sem bil preveč previden: oba pravkar objavljena romana¹ predstavljata začasn vrh v sedanji svetovni književnosti.

Napoved se je še bolj uresničila v tem, da ta novi polet ni mogel biti linearno nadaljevanje preteklega razcveta. Prav zato, ker so se tedaj in sedaj resnično vidni pisci tako neposredno kot v svojih najglobljih namerah obračali in se obračajo k osrednjim družbeno-človeškim vprašanjem svoje sedanjosti, mora priti do take kvalitativne razlike v obliki in vsebini. Zelo dramatično uničenje antagonistične strukture razrednih odnosov, podedovanih od carizma, ima z očitno nujnim prehajanjem stalinističnega obdobja – navznoter in navzven, vsebinsko in formalno – težko kaj skupnega. Enako velja tudi za književno izražanje. Seveda se najslošnejša zgodovinska kontinuiteta le ne more odpraviti, in zato ima vpliv, čeprav ne enakomeren. S prvo imperialistično vojno in z odgovorom velikih oktobrskih dni na vprašanje, ki jih je postavila vojna, je prišlo do novega svetovnega stanja družbene stvarnosti. Noben književnik ali mislec, ki ga hoče resnično dojeti in izraziti, ne more te splošne enotnosti svetovno-zgodovinskega stanja popolnoma ignorirati. Bolj ko se pošteno trudi, da prikaže posebnost svoje sedanjosti, bolj ko intenzivne želi odgovoriti na „zahtevo dneva“, toliko manj se mu to posreči. Tako nastala kontinuiteta problema pa se vednarle mora, če se resnično radikalizira, pogosto, če ne najpogosteje, pokazati kot ostra diskontinuiteta posameznih etap.

Ta ugotovitev je za književnost posebno pomembna. Nikdar ne moremo dovolj prepričljivo poudariti: prava književnost ne obstaja zato, da izdeluje konkretne recepte za vsakdanjo dnevno prakso ali pa da propagira; seveda tudi ne smejo postati nikjer obstoječi, kvazi neposredno privatno-osebni interesi, delne življenjske manifestacije predmet oblikovanja. Velika književnost od Homerja do danes se je na koncu „zadovoljevala“ s tem, da kaže, kako dana družbena situacija, etapa v razvoju, tendenca razvoja sama zase vpliva na smeri človeštva, učlovečenja, na smeri razčlovečenja, odtujitve človeka. Književno oblikovanje si ne moremo zamisliti brez oblikovanja konkretno aktivnih družbenih sil, zato izhaja iz tega vidika jasnejša slika družbene biti, kot jo more oblikovanje samo neposredno izzvati. Zaradi tega se lahko v družbeni praksi človeka pojavijo v določenih okoliščinah ne nepomembne posledice – seveda pogosto „podtalno“. Partijnost prave književnosti se razlikuje prav v tem od tendence navadne tekoče literature, da se je sposobna v izpolnjevanju „dnevni zahtev“ osredotočiti na ta kompleks, na bistvo družbenih pojavov in se ji ni potrebno čutiti obvezano dati za dnevna vprašanja neposredne smeri reševanja. Te smeri so imenitno tako v družbeni stvarnosti kot na fotografskih kopijah in tukaj so očitno tudi za prakso.

V tem smislu Solženicin ne nadaljuje samo dediščine najboljših tendenc začetka socialističnega realizma, temveč tudi dediščino velike književnosti, predvsem Tolstoja in Dostojevskega.

Da bi konkretnije razumeli nove formalne poteze Solženicinovih romanov, moramo zaradi pojasnjevanja principa opozoriti predvsem na Carobno goro Thomasa Manna. Da bi poudarili novo v tem romanu, se spomnimo, da je veliki realizem v obliki romana na začetku bil orientiran na „totalnost“ objekta, in na starejšo etiko, da bi družbena stvarnost lahko bila prikazana v popolnosti, toda hkrati v čutni in očitni enotnosti. Celo tam, kjer je tematika bila do skrajnosti pičila – pomislimo na Robinsona – lahko jasno opazimo to totalnost objekta kot temelj. Čeprav je kasneje naturalizem XIX. stoletja prikazano družbo reducirai na „sociološko“ določen „milje“, svoje opisovanje aktivnega človeka pa usmeril v tako imenovano tipično povprečnost, abstraktna zahteva za totalnostjo glede na obe grupi predmetnosti še vedno velja; v vsakem primeru odslej samo v smislu psevdo-znanstvene, „sociološke“ abstraktnosti, s čimer je bila najpomembnejša epsko-oblikujoča posledica „totalnosti objektov“, namreč totalnost človeških reakcij, zanjo izgubljena ali vsaj zelo obdelala. Bilo bi lahkomiselno trditi, da se je z nujnostjo nastanka takega načina prikazovanja mogel ukiniti realizem starega stila; to bi bil konec vsakega zgodovinsko relevantnega načina oblikovanja. Vendar je dejstvo, da so spremembe v strukturi in dinamiki družbe postavljale probleme, ki so navidezno iskali nova sredstva komponiranja za primerno epsko vzdrževanje. Tako se je novo pojavljalo pogosto v kriznem času prve svetovne vojne in socialistične revolucije. Čeprav Carobna gora v književni javnosti ne figurira niti kot formalen poskus preporoda, mislimo, da je Thomas Mann prav tukaj kot novator bil pomembnejši od mnogih njegovih sodobnikov z njihovimi hrupnimi programskimi razglasi (na primer „nova stvarnost“) predvsem zato, ker je, kot bomo videli, postavil problem totalnosti reakcij v središče kompozicije svojega romana.

Kompozicijsko novost v Carobni gori lahko najprej in čisto formalno opišemo tako, da je iz enotnosti prizorišča napravljen neposredni temelj epske kompozicije. Oblikovane osebe tega romana so namreč preseljene iz „naravnega“ kraja svojega življenja in početja v neko za njih novo in umetno okolje (sanatorij za tuberkulozo). To predvsem povzroča, da figure romana, kot se pogosto dogaja v življenju, a še pogosteje v umetnosti, ne prihajajo v stik „po normalni poti“, to je z rojstvom, zaposlitvijo itd., ampak „slučajni“ skupni teren njihove sedanje eksistence ustvarja nove forme temelja njihovih medsebojnih človeških, duhovnih, moralnih odnosov. Da je tukaj prisotna določena sorodnost z določenimi formami moderne novele, se vidi tudi po tem, da je prvi projekt Carobne gore bila neka novela, ironična paralela Smrti v Benetkah. Preraščanje novele v univerzalen roman takega stila (podoben prehod bomo lahko konstatirali tudi pri Solženicinu) navaja samo na podobne momente nastanka, na vsesplošne določitevnost odnosa do stvarnosti, vendar težko predstavlja odločilno notranjo, materialno povezanost. Neposredni motiv preraščanja je pri Thomasu Mannu prav širina in globina reakcij na njihovo novo okolje, ki se razvija do univerzalnosti. Univerzalnost povzroča formalno spremembo funkcije: Benetke so navsezadnje vendarle slučajno mesto eksplozije za stalno latenten konflikt v življenju Gustava von Aschenbacha, sanatorij za tuberkulozo je, nasprotno, sicer neposredno samo prizorišče, toda v svojem bistvu izziva – prav bolj ali manj vsiljeno skupno mesto bivanja ljudi, ki najpogosteje komaj tukaj pridejo med seboj v stik – spodbudo, da svoje, doma njih nikoli zavestne življenjske probleme „peljejo“ nasproti osveženju, obračunu s samim seboj. Sanatorij je torej faktično neposredni izzivalec ideoloških problemov, ki so bili latentno povsod prisotni, vendar so se komaj tukaj razvili do zavestnosti, v svoji polni protislovnosti.

Ce poskušamo osvetliti družbeno-duhovne temelje tukaj nakazanih novih poti, trčimo ob način revizije vrednotenja in obvladovanja stvarnosti, ki zajema celotno področje našega odnosa, ki teži k razumevanju v odnosu nanjo. To, da se je novi odnos pojavil najprej in najjasneje v prirodnih znanostih, ne ukinja njegove univerzalnosti, njegove – vsekakor načelno drugačne – uporabnosti v književnosti, ampak ji, nasprotno, daje splošnost, ki daleč presega čisto formalno plat.

Mislimo na način spoznanja, ki se je, izhajajoč iz prirodnih znanosti, razširil v družbene: namreč zamenjavo čistega, zakonitega povezovanja vzročnih nizov, vzročnih povezanosti z metodo statistične verjetnosti. Tukaj ni mogoče podrobneje obdelati povezanost in nasprotnost obeh metod (ali vstopiti celo v začetne predsodke, ki v novem principu želijo videti izključno nasprotost z vzročnostjo). Posamezni vzročni nizi, katerih izhodišče je isto (in – posebej družbeno – njihova končna točka), se lahko tukaj sintetizirajo pod aspektom, kot posamični elementi (družbeno: ljudje) konkretno reagirajo na vzročni dražljaj, ki je postal aktiven. Pri prirodnih znanostih je slo predvsem za to, kako se bo matematično izrazil odnos med normalnimi in odstopajočimi reakcijami. Pri tem postaja vidna neka forma zakonitosti, ki pri isti nujnosti kot v starih formah na eni strani le-to veliko bolj diferencirano izraža, na drugi pa specifičnost posamičnih momentov, ki tvorijo zakonitost, čeprav pogosteje samo negativno, tendencijsko kaže kot odstopanje od prevladujoče zakonitosti.

Seveda ta metoda ne more, ker je deantropomorfizirajoče projektirana, da homogenizira na čiste številčne odnose, nikakor neposredno služiti kot model za književno oblikovanje družbene stvarnosti, niti v svojih socioloških variantah. Zakaj tisto, kar v vsakem eksaktno znanstvenem pojmovanju stvarnosti služi kot temelj, posamično kot polarno dopolnjujoča abstraktna nasprotost splošnemu, se lahko v deantropomorfizirajočih matematičnih abstrakcijah pojavi neposredno kot statistična verjetnost. Če kot povsod v družbi iz gole posamičnosti nastane individualnost posameznega člana družbe, potem se zakoniti odnos resda tudi tukaj lahko znanstveno izrazi kot matematični odnos verjetnosti, čeprav tukaj odstopanja, da bi se lahko pravilno ocenila, pogosto zahtevajo konkretizacijo, ki prehaja golo statističnost. Poskus bolj ali manj neposrednega prenašanja, na primer vključevanje že znanstveno pojmovanih posnetkov stvarnosti, do česar je pogosto prihajalo v „novi stvarnosti“, lahko pelje samo v poslabšano obnovo sociologizirajočega naturalizma.

Urejevanje kompleksov, ki so postali individualnosti, družbeno-osebni posamezniki, po svojih tipičnih načinih reagiranja na neko pomembno vprašanje, ki jih določa prav takšen obstoj sedanjosti, ima kot zadnji princip skupno samo formo s pojmovanjem nujnosti nasploh, ki obsega posamičnost s statistično verjetnostjo. Torej se mora pojaviti v vseh posamičnih vprašanjih, ki oblikujejo reprodukcijo biti kot njenega nasprotja, s tem da se v tej nastali totalnosti iz čiste vsote statistično reprezentirane v zakonu, poudarijo kvalitativno tipični primeri in ti se kontrastirajo od tistih tipov, ki se v matematično-statistični totalnosti pojavljajo najpogosteje kot čista odstopanja od tendence, ki je v njih prevladala. Totalnost reakcij ima tukaj bistveno bazo biti. Vendar navkljub temu podobnost fundamentalnega principa vstopa v temelj tega pretvarjanja: zvestno postavljanje konkretnega kraja ni zamišljeno primarno kot golo prizorišče individualno-tipičnih dogodkov, do katerih bi moralo, sicer neobvladljivo, ohraniti določeno slučajnost; že kot taka oblika pojava družbene biti, katerega kaj in kako postavljata ljudem za njih vedno bistvena vprašanja, ali skozi eksistenco, eksistenco ljudi, z njo prisiljuje ljudi, da zvestno odgovore na vprašanja. Tako se pojavlja ta novi način epskega oblikovanja.

Pri tem je pomembno samo to, da se postavi neko okolje (ali danost), ki ljudem ni dano naravno in samo iz sebe razumljivo in ki je sposobno zagotoviti takšen učinek v povnanjanju bister, „Naravno“ okolje človeka, recimo družina, lahko nanj deluje v enaki smeri, vendar lahko pogosto, tudi za tiste, ki so s tem v svojem življenjskem početku najože povezani, ostane popolnoma ravnodušno prizorišče, ki jih v ničemer ne spodbuja za bistvene reakcije. Tudi v okoljih, ki obsegajo skrajno različne človeške tipe (šola, urad itd.) tak učinek v ničemer ni nujen. Sinclair Lewis mora izbor svojih likov neposredno stilizirati na to, da vedno in povsod prihaja do samoodkrivanja v načinu, na katerega tu mislim: pri Bollu nasprotno za malo mesto ekscentrično razburljiv sodni postopek „po sebi“ ustvarja tako atmosfero totalnosti reakcij, ki razkriva sebe in druge. Vendar pa to samo kaže, kako malo se sme mehanično-formalno posplošiti tisto, kar formalno zahtevamo. Gotovo v ničemer ni splošno nujno, da se morajo vsi ljudje stalno čutiti spodbujene splošno odgovarjati na vprašanja, ki jih postavlja družbena bit. Gre predvsem za to, ali se bo ta družbena nujna stvarnost, ki na posameznike vseeno deluje od zunaj, sprejela kot normalna bit, kot „naravni“ podaljšek dotedanjega življenja, ali pa bo človek v takem stiku z nekim področjem družbene stvarnosti spodbujen, da gleda svoj obstoj in njegov smisel zase in za svoje bližnje z novimi očmi, da ga sebi in drugim napravi zavestnega. Na tej ravni postavljanja vprašanja je še nerelevantno, ali bodo pri tem nastali pozitivni ali negativni odgovori.

V zgodnejši literaturi je dobil ta način izražanja, ki ga je iniciral Thomas Mann, pri Makarenku najčistejšo formo. Uresničenje možnosti nekega popolnoma novega načina življenja kot koncentracije dramatične osebno-družbene strastne konfrontacije neke nove družbe s stari dviguje vse tukaj nakazane gibalne faktorje na ekstenzivno in predvsem na intenzivno največjo višino. Razlog je v tem, da družbeno izzvana konfrontacija človeka s samim seboj v sanatoriju za pljučne bolnike je namreč samo ena, vsekakor z bistvom dejanja prenosa, ozko povezana možnost, na katero ljudje lahko reagirajo z zavračanjem vsakega takega postavljanja vprašanja. Pri Makarenku je nasprotno vzgojni zavod za delikventne otroke kot poskus njihove socialistične preobrazbe vnaprej družbeno teleološko postavljen. Individualno zavračanje odgovora na nanovo nastalo socialno okolje, ignoriranje družbenih vprašanj vsebuje torej moment negacije: reakcija je določena torej že kot negacija. V svetu „čarobne gore“, ki ne zahteva nobene akcije, bi se morala pokazati kot izbira, kot odločitev, kot dejavno ustreza reakcija. Novo prizorišče ustvarja torej pri Makarenku za univerzalno reagiranje nanjo; taka splošna aktivnost okolja kot postavljanje vprašanja same družbe določa nasproti golenmu povodu njegove možnosti poseben karakter Makarenkovega sveta. Ta razlika, ki kakor dinamični motor-pobudnik vpliva odločilno na epsko kompozicijo, postaja neposredno moment estetske lastnosti. Toda pri tem ne smemo nikoli pozabiti, da ima ta estetska dinamika svoje stvarne korenine v sklopu same družbene biti, od tod pa tudi v svojem ustreznem mimesisu.

Niti malo ni naključje, ko se Solženicinovi romani, v katerih sedaj ta varianta novega romana nahaja svoje utelešenje, prav tukaj navezujejo neposredno v danjanju forme. Razumljivo je, da se povezovanje razume kot objektivno-zgodovinsko. Ali je Solženicin sploh bral Makarenkov roman in, če je, s kakšnim vtisom – prav tako ni pomembno. Pri Makarenku iniciativa Thomasa Manna nahaja – objektivno – originalno nadaljevanje: ne glede na to, ali je Makarenko sploh bral roman Thomasa Manna. Razvijanje družbeno-zgodovinske biti je napravilo in nadalje razvilo ta način prikazovanja povsem neodvisno od tako imenovanih „vplivov“.

Solženicinov način komponiranja hoče maksimalno okrepiti notranjo dramatiko v izmeničnosti vprašanja in odgovora pri dveh, med seboj nedeljivo socialno povezanih, toda hkrati vendarle glede na cilj in sredstva, popolnoma nasprotnih si skupin. Taborišče ni več kot povprečno v noveli. Pisec to poudarja s tem, da je prikazani dan relativno dober in ni tragično zaostren, ampak prav „prvi krog pekla“, delovno mesto – na ravni take eksistence – privilegiranih specialistov, ki za prakso izdelujejo skrajno tajna, za sistem pomembna odkritja. Pri odhajanju

internirani Neržin pravi: „V pekel se vračamo. Tam, kjer smo doslej bili, je najvišji, najboljši, prvi krog pekla. To je skoraj raj.“ Ni potrebno podrobneje poudarjati, da je s tem že dvignjena od baze na epsko-dinamični nivo, čeprav že tako dovedena do eksplozivnosti, statika novele zgodnejšega dela: poleg samo redko uresničljivega upanja za osvoboditev stoji pred vsakim taboriščnikom vedno grozeča perspektiva avtentičnega pekla. Ne vsebuje samo poskuse samoohranitve nasploh kot v noveli, ampak se stalno ogroženo s padcem v večjo globino – postavljajo stalno nova vprašanja, ki lahko izzovejo vsakršen odpor in ki ga pogosto resnično

tudi povzročajo.

prevedel m P

¹ Gre za deli En dan Ivana Denisoviča in V prvem krogu (op. prev.).

² Nova stvarnost, vodilna nemška književna smer od druge polovice dvajsetih let do prihoda Hitlerja na oblast (pripomba prev. v Poljih).

herbert marcuse: o realizmu v umetnosti

Tekst, ki ga objavljamo pod uredniškim naslovom **O realizmu v umetnosti**, je preveden iz Marcuseve knjige **Sovjetski marksizem (Soviet Marxism, Pelican Books 1971; str. 108–113)**, ki je izšla leta 1958 (Columbia University Press, New York), ob upoštevanju nekaterih sprememb iz francoskega prevoda (Gallimard, Paris 1963), ki ga je avtor sam pregledal in ga v uvodu k tej izdaji ocenil z besedami, da se knjiga „boljše bere v francoščini kot v angleščini“. Knjiga je globoka analiza stalinistične revizije marksizma. V slovenščini (in tudi srbohrvaščini) doslej ni izšel niti en sam odlomek iz te Marcuseve knjige, čeprav imamo njegov kasnejši opus v veliki meri preveden. V pričujočem odlomku lahko preberete kritiko, ki jo Marcuse naslavlja realizmu, kot ga je specialno razvil in kontroliral stalinizem.

Realizem je lahko – in je bil – visoko kritična in napredna oblika umetnosti; realizem podpira resnico nasproti njeni utajitvi in falsifikaciji, ko konfrontira dejanskost „kakršna je“ z njenimi ideološkimi in idealiziranimi reprezentacijami. V tem smislu kaže realizem ideal človeške svobode v njenem dejanskem zanikanju in izdajstvu ter tako ohranja transcendenco.¹ brez katere je umetnost sama ukinjena. Nasprotno pa ustreza sovjetski realizem modelu represivne države. Zavestna in od državne politike kontrolirana izvršitev s sredstvi literarnega, glasbenega, likovnega in drugih medijev je po sebi nezdržljiva z umetnostjo (lahko bi našli primere od grške umetnosti do Berta Brechta). Vendar gre sovjetski realizem prek umetniške izvršitve političnih norm; vzpostavljeno socialno dejanskost sprejema kot končen sestav umetniške vsebine, ko je ne transcendirata ne v stilu ne v bistvu. Določene pomanjkljivosti, spodrslijaji in zaostajanja v tej dejanskosti so kritizirana,² toda niti individuum niti družba se ne nanašata na drugačno sfero razvoja kot na tisto, ki jo predpisuje in obsega obstoječi sistem.

Seveda pa se nanašata na komunistično prihodnost, toda ta je predstavljena, kot da se razvija iz sedanjosti, ne da bi „razstrelila“ bivajoča nasprotja. O prihodnosti je rečeno, da ni antagonistična sedanjosti; represija bo postopoma in s poslušnim bojem pripeljala k svobodi in sreči – nobena katastrofa ne ločuje zgodovine od predzgodovine, negacije od njene negacije. Toda to je natančno katastrofalni element, inherenten konfliktu med človekovim bistvom in njegovim bivanjem, ki je bil center, h kateremu je gravitirala umetnost po njeni odcepitvi od rituala. Umetniške predstave so ohranile odločilno negacijo vzpostavljene dejanskosti – skrajno svobodo. Ko je sovjetska estetika napadla idejo „nepremagljivega antagonizma med bistvom in bivanjem“ kot teoretični princip „formalizma“,³ je s tem napadla princip umetnosti same. V marksistični teoriji je ta antagonizem zgodovinsko dejstvo in mora biti razrešen v družbi, ki usklajuje človekovo bivanje z njegovim bistvom s tem, da zagotovi materialne pogoje za svobodno razvoj vseh človeških sposobnosti. Če in ko bi bilo to doseženo, bi bila tradicionalna baza umetnosti izčrpana – zaradi realizacije umetniške vsebine. Pred tem zgodovinskim rezultatom umetnost ohrani svojo kritično spoznavno funkcijo: prikazovati še vedno transcendentno resnico, vzdrževati predstavo svobode nasproti dejanskosti, ki jo zanika. Z realizacijo svobode umetnost ne bi več mogla biti posoda resnice.⁴ Hegel, ki je videl to realizacijo kot nalogo njegove lastne dobe, in je že razglasil, da je umetnost postala stvar preteklosti, je izgubil njeno bistvo. To zastareva, nje umetnosti je pripisoval novemu znanstveno-filozofskemu duhu, ki je zahteval striktno formulacijo resnice, kot je bila dostopna umetnosti.⁵ Marksistična teorija je ohranila vez med socialnim napredkom in zastarevanjem umetnosti: razvoj proizvajalnih sil omogoča materialno dovršitev **promesse du bonheur**,⁶ izražene v umetnosti: politična akcija – revolucija – mora spremeniti to možnost v dejanskost.

Sovjetski marksizem trdi, da je boljševiška revolucija ustvarila osnove za to spremembo. Kaj potem preostane funkcija in vsebina umetnosti? Sovjetska estetika odgovarja: reflektiranje dejanskosti v obliki umetniških predstav.⁷ „Zakon naše estetike je, da bolj ko je naša literatura realistična, bolj postaja romantična.“⁸ Z drugimi besedami: nekoč realnost sama utelesi ideal (čeprav še ne v njegovi čisti obliki) in umetnost mora nujno reflektirati dejanskost; to je, če hoče ohraniti svojo bistveno funkcijo, mora biti „realizem“. **Promesse du bonheur**, ki je bivajoča onstran dejanskosti določala „romantični“ element v umetnosti, se sedaj pojavlja kot realistična skrb ustvarjalcev politike – realizem in romantizem konvergira. Toda ta konvergenca, če je avtentična, bi morala narediti umetnost odvečno. Dejanskost svobode bi odbila ideologijo svobode v njeni umetniški transcendenci. Hegel je videl v zastarevanju umetnosti znak napredka. Ko razvoj Uma osvoji transcendenco („jo vrne“ v dejanskost), se umetnost sprevrne v svojo lastno negacijo. Sovjetska estetika zavrača to idejo in z izobčevanjem umetniške transcendence insistira na umetnosti. Hoče umetnost, ki ni umetnost, in to tudi dobi.

Vendar pa sovjetsko tretiranje umetnosti ni preprosto izbruh neomejenega avtoritativizma; zgodovinski pomen takega tretiranja prekaša

politične in nacionalne⁹ zahteve po načinu razvrstitve. Najbolj šokantna stališča sovjetske estetike dokazujejo ostro zavest socialne funkcije umetnosti. Predvsem izhajajo iz močnega poudarka na spoznavni funkciji umetnosti. Po mnenju sovjetske estetike ni nikakršnega bistvenega protislovja in nasprotja med umetnostjo in znanostjo; umetniška in logična stališča so neločljiva.¹⁰ Na „zelo podoben način kot znanost“ izraza umetnost „objektivno resnico“. Vendar je umetnost specifična predstavitelj resnice – predstavitev, ki je nesorazmerna z znanstveno komunikacijo kot tudi komunikacijo običajnega jezika. Razlogi za to nesorazmernost so mnogovrstni; videti je, da se nanašajo na dejstvo, da umetnost razkriva in obenem posveča (subjektivno in objektivno) neobvladane sile v človeku in njegovem svetu. „nevarna področja“ pod družbeno kontrolo in onstran nje. Gledajoč s pozicije represivne družbe pripada skrajna svoboda tem področjem nevarnosti. Na svojem najglobljem nivoju je umetnost protest proti temu, kar je. Ravno s tem je umetnost „politična zadeva“: prepuščena sama sebi lahko ogrozi zakon in red.

Platonovo tretiranje umetnosti z njegovim sistemom stroge cenzure, ki staplja estetske, politične in epistemološke kriterije, prizna večji prostor naravi in delovanju umetnosti, kot tisto, ki jo vrednoti kot „svobodno“ intelektualno, emocionalno ali izobrazbeno zabavo.

Toda umetnost kot politična moč je umetnost le toliko, kolikor ohranja predstave o osvoboditvi; v družbi, ki je v svoji totaliteti negacija teh predstav, jih lahko umetnost ohranja samo s popolno zavrnitvijo, to se pravi s tem, da ne kloni merilom nesvobodne dejanskosti ne v stilu ne v formi ali bistvu. Bolj ko postajajo ta merila totalitarna, bolj ko dejanskost kontrolira področje jezika in vse komunikacije sploh, in bolj ko bo težila umetnost k irealističnosti ter surrealističnosti, bolj bo gnana od konkretnega k abstraktnemu, od harmonije k disonanci, od vsebine k formi. Umetnost je tako zavrnitev česar koli, kar je bilo narejeno kot bistveni del dejanskosti. Dela velikih „buržoaznih“ antirealistov in „formalistov“ so globlje zavezana ideji svobode, kot je socialistični in sovjetski realizem. Ireálnost njihove umetnosti izraza irealnost svobode: umetnost je tako transcendentna kot njen objekt. Sovjetska država prepove transcendenco umetnosti z administrativnim dekretom, s tem pa odstranja celo ideološki refleks svobode v nesvobodni družbi. Sovjetska realistična umetnost, izpolnjujoč dekrete, postane¹² instrument družbene kontrole v poslednji še nekonformistični dimenziji človeškega bivanja. Odrezana od svoje zgodovinske osnove, socializirana izven socialistične dejanskosti, se umetnost obrne nazaj k svoji nekdanji predzgodovinski funkciji; prevzame magični karakter. Tako postaja odločilen element v pragmatični racionalnosti behaviorizma.

„Umetnost uči (...) definitivno relacijo do dejanskosti.“¹³ Relacija je ponazorjena s „tipičnimi“ predstavami sovjetskega heroja in patriota v njegovem boju proti sovražnim in zastarelim silam. Sovjetska umetnost meri na ustvarjanje in vzpostavljanje take relacije v dejanskosti in mora izvesti to relacijo kot umetnost, torej skozi umetniško predstavo, skozi umetniško iluzijo. Toda to je princip magije: „odrediti v domišljiji izpolnitev zaželeno dejanskosti“, „iluzorična tehnika dopolnjuje dejansko tehniko“. Seveda iluzija ne more imeti neposrednega učinka na dejanskost, toda če spreminja „subjektivni odnos do dejanskosti“, indirektno spreminja dejanskost. Regresija spoznavne funkcije umetnosti od umetniške do magične se pokaže v najreakcionarnejši potezi sovjetske estetike: zavrnitev „formalizma“ in vseh „abstraktnih“ ter „disonantnih struktur“. Napredni elementi v moderni „buržoazni umetnosti“ so bili ravno v teh strukturah, ki ohranjajo „šok“ karakter umetnosti,¹⁵ torej v tistih, ki izražajo katastrofalni konflikt. Predstavljale so obupen poskus, da bi premagale socialno standardizacijo in falsifikacijo, ki je tradicionalne umetniške strukture naredila neuporabne za izražanje umetniške vsebine. Harmonične forme v njihovem realističnem kot tudi klasičnem in romantičnem razvoju so izgubile svojo transcendentno, kritično moč; do dejanskosti se niso več zavzele antagonistično, temveč se pojavijo kot njen del in okras – kot instrument poravnave. S komuniciranjem prek množičnih občil so postale dobrodošla melodija, ki spremlja vsakdanje delo in prosti čas, hrana za čas rekreacije in počitka. V teh okoliščinah lahko samo njihova dokončna negacija obnovi njihovo vsebino. Nasprotno pa je spoznavna funkcija umetnosti z vzpostavitvijo harmonije na način administrativnega dekreta, z izgonom disonance, disharmonije in atonalnosti „spravljena na linijo“ in konformizem je položen v per se nekonformistično umetniško domišljijo.

Zanimivo je pripomniti, da se z denunciacijo disonance umetnosti sovjetska estetika vrača k Platonovemu stališču, ki dovoljuje samo pepe, preproste in harmonične forme. Samo te forme „se združujejo“ z Dobrim in Resnico: „Sedaj se nam je torej vrlina lastna Dobremu vrnila k naravi Lepega, kajti mera in sorazmerje imata povsod za rezultat ustvarjanje lepote ter vzvišenosti“; „dejali smo, da je bila Resnica, ki ste jo pravilno smatrali za vzrok tega, kar je pripadalo združevanju“¹⁶ Platonova teorija umetnosti se nanaša na državo, v kateri kralji-filozofi

čuvajo merila dobrega, resničnega in lepega; državo, ki je antagonistična do dejanskosti. Prisiljeno v službo dejanskosti pa se združevanje razruši v svoje lastne komponente.

Znotraj splošne zgradbe političnih kontrol nad umetnostjo so možne obsežne modifikacije. Sprostitev in napetost, sprememba umetniških meril in stilov zavisijo od notranjih in internacionalnih konstelacij. Seveda bo s prehodom od teroristične na normalne oblike socialne razvrstitve zahteva po večji umetniški svobodi uslišana in mogoče izpolnjena. Togost „sovjetskega realizma“ je mogoče zrahljati; realizem in romanticizem sta v vsakem primeru prenehala biti opozicionalna, in tudi „formalistični“ ter „abstraktni“ elementi se lahko postanejo združljivi s konformističnim užitek. V svoji socialni funkciji je umetnost deležna naraščajoče impotence individualne avtonomije in znanja.

OPOMBE:

¹ O pomenu termina „transcendencija“ piše Marcuse v Enodimenzionalnem človeku: „Termina ‚transcendenten‘ in ‚transcendencia‘ uporabljam v celi knjigi v empiričnem, kritičnem smislu: označujeta tendence, v teoriji in praksi, ki v dani družbi presegajo obstoječi univerzum dogajanja in akcije v smeri zgodovinskih alternativ (realnih možnosti).“ (Op. prev.)

² V ta del stavka je v francoskem prevodu vrinjen stavek: „... in destalinizacija je omogočila precej strogo kritiko stalinistične periode ...“ (Op. prev.)

³ V.A. Razumnyj: O suščnosti realističnega hudoževstvenega obraza; Voprosy Filosofii, 1952, št. 6, str. 101.

⁴ Hegel: Vorlesungen ueber die Aesthetik, v Saemtliche Werke, ed. H. Glockner (26 delov; Stuttgart, F. Fromman, 1927-40), XII., str. 215.

⁵ Ibid., str. 30, 32.

⁶ (Obljuba sreče (op. prev.)

⁷ V.A. Razumnyj, loc. cit., str. 99.

⁸ Literaturnaja Gazeta, 17. november 1948.

⁹ Izraz nacionalen je uporabljan v političnem in ne v etičnem smislu. (Op. prev.)

¹⁰ V.A. Razumnyj, loc. cit., str. 99 in 107.

¹¹ P. Trofimov in drugi, Principy marksistsko-leninskoj estetiki, Komunist, 1954, št. 16 (november), str. 95.

¹² Tu sta v francoskem prevodu vrinjeni besedi „... v stalinizmu...“ (Op. prev.)

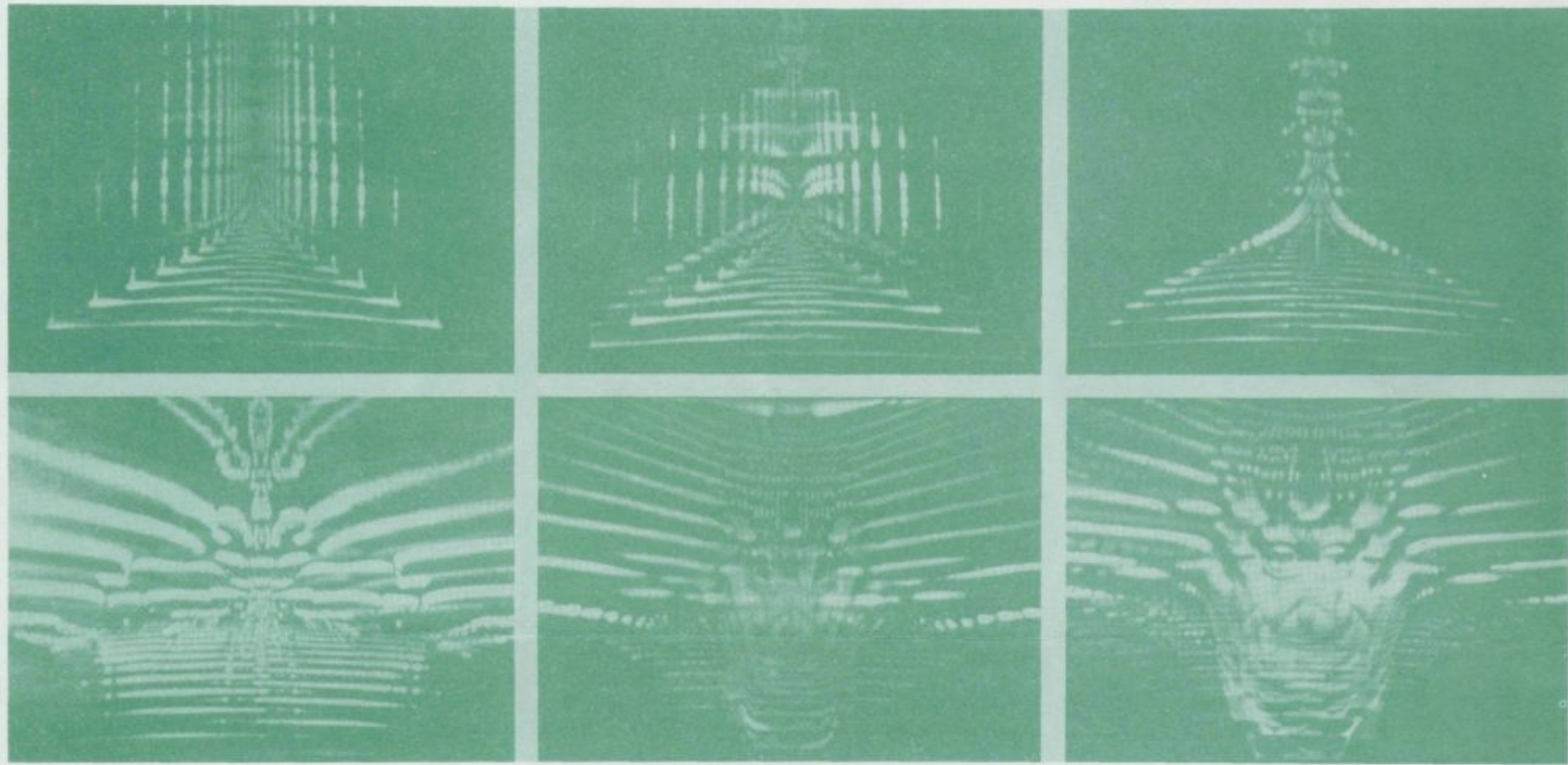
¹³ P. Trofimov in drugi, loc. cit., str. 107-8.

¹⁴ George Thompson: Studies in Ancient Greek Society (New York, International Publishers, 1949), str. 440. Prim. zgoraj (avtor opozarja na del teksta na strani 75, ki pa ga ta prevod ne obsega. — Op. prev.)

¹⁵ T.W. Adorno, Die geaengelte Musik, v Dissonanzen (Goettingen, Vandenhoeck und Ruprecht, 1956), str. 46 in naprej.

¹⁶ Platon, Philebos 64 (v slovensčino prevedeno po francoski izdaji v Bibliothéque de la Pléiade).

prevedel Pavle ŽGAGA

razredna vsebina arabsko-izraelskega spora

Ce želimo govoriti o izraelski levici in o tem, koliko in kako je v Izraelu danes možno obdržati levo pozicijo, se moramo zavedati zapletenosti položaja na Bližnjem vzhodu in prepleta vseh silnic in interesov na tem področju. Arabski Orient doživlja svoj spopad z 20. stoletjem in z zapadno tehnologijo. Namesto buržoazne revolucije smo dobili vrsto držav, ki priznavajo tak ali drugačen „islamski socializem“, skratka posebno inačico fevdalnega socializma. Te države so idealna surovinska baza za zapad (ZDA, države EGS), hkrati pa se v boju za boljše pogoje te svoje trgovske odvisnosti naslanjajo na ZSSR in svoje lastne ljudske množice. Geslo „antiimperializma“ postane geslo nacionalne enotnosti, če te enotnosti ne zagotavlja že policijski ali vojaški režim. Delavsko gibanje v arabskem svetu je šele v povojih in neorganizirano, komunistične partije so ilegalne ali pa participirajo na oblasti (Irak), zadovoljne z „antiimperializmom“. Tudi ni perspektiv za kakšne večje prevrate, delavske akcije so hitro zadušene, za primer si vzemimo stavko metalurških delavcev v Heluanu avgusta 1971, ko je egiptovska vlada „dala najprej nekatere obljube in pomirila protest, pozneje pa je odredila posebno policijsko preiskavo, odpustila vse najaktivnejše udeležence akcije, objavila najostrejša opozorila, če bi se ponovile podobne akcije ...“ (M. Milenković, Val razredne represije, Komunist, 17.IX.1971).

Izraelsko-arabski spopad zahteva podrobno in kritično analizo, ki se mora ogniti dogmatičnemu preraščanju modela razredne strukture evropske družbe 19. stoletja. Arabski svet je razpet med islamom in fevdalizmom ter 20. stoletjem. Moderna (buržoazna) tehnologija nastopa kot izziv tradiciji, drobnemu kmetu, malomeščanstvu, veleposesti, revščini. Toda ta napredek je napredek le nekje na površju, medtem ko se miselni svet, način življenja, medčloveški odnosi in družinski klani lomijo počasneje, boleče. Horizont se širi počasi, predpostavke revolucioniranja so nekje na njegovem robu, obenem pa nastopajo že s stoletno zamudo.

Nasproti temu svetu stoji Izrael, moderna država,

v kateri bi branilci „svobodnega sveta“ želeli videti bastion Zapada, pa se ne zavedajo, kako močno se vdajajo lastnim iluzijam, ki ne služijo drugemu kot njihovemulemu ekonomskemu interesu. Izraelska država je pravzaprav država-nacija, je rešitev židovskega nacionalnega vprašanja, toda prividna rešitev. Je rešitev na način politične emancipacije („samoodločba narodov“), toda ravno zato rešitev v okviru meščanskega sveta. Ne gre torej za ničnost te rešitve (zakaj se delavske stranke potem borijo za nacionalno neodvisnost), ampak za njen parcialni značaj, za nedobojevani boj človeka (ne: „Žida“).

Nasproti zaprti družbi palestinskih Arabcev (vas: družinski klan, mesto: trgovci, obrtniki) in kolonialni državni nadoblasti se je postavil cionizem kot nacionalno gibanje židovskega naroda po dvatisočletnem pregnanstvu. Cionizem je nastal kot nacionalno gibanje, ne pa kot proizvod Balfourove deklaracije; le ta ga je pravno priznala. Cionizem je v Palestini ustvaril „narodni dom“, v bistvu pa zaprt židovsko ekonomijo, kjer je centralno vlogo igral sindikat, ki je obenem skrbel za šolstvo, zdravstvo, zaposlitev ter ustanovil večino industrijskih podjetij. Kolonialna oblast britanskega imperializma je bila le nadoblast, nekakšna balanca med obema skupnostma. Druga svetovna vojna je pomenila tragedijo židovskega naroda (6 milijonov pobitih v koncentracijskih taboriščih), po vojni pa množični naval preživelih v Palestino. Mnogi od teh so morali prebiti še tri leta v begunskih taboriščih v Evropi in na Cipru. „Dejstvo, da niti ena sama zahodnoevropska država ni zagotovila osnovnih pravic židovskemu narodu ... razložijo težnje Židov za ustanovitev lastne države.“ (Andrej Gromiko v OZN, 14.V.1948). Izkoriščajočo diplomacijo (nasprotujoče in sovpadajoče interese velesil), kolonizacijo Palestine, ponovno naselitev, prihod beguncev iz evropskih taborišč in Židov iz arabskih držav je končno židovsko nacionalno gibanje uresničilo svoj cilj: ustanovitev Izraela. Delavsko gibanje je pri tem zaradi specifičnih razmer zmagalo znotraj nacionalnega gibanja; ta politična zmagala in pa posebnosti zgo-

dovskega razvoja so privedle do uveljavitve socialdemokratskega koncepta „Welfare state“ in do zelo egalitarne družbe v Izraelu ter do socializacije vasi (zadruga, kibuci). Namesto pravlade buržoazije smo dobili prevladujoč državni in sindikalni sektor v gospodarstvu. Pred nedavnim so v državnem sektorju začeli razmišljati o participaciji delavcev (sopravljanju in samoupravljanju). Za sindikalni sektor pa so značilne zadružne tovarne (kooperative). Marx o njih pravi naslednje: „Zadružne tovarne samih delavcev so v okviru stare (kapitalistične) oblike prvi preboj stare oblike, čeprav morajo reproducirati povsod (...) vse pomanjkljivosti danega sistema. Vendar je v njihovem okviru odpravljeno nasprotje med kapitalom in delom, čeprav najprej v tej obliki, da so delavec kot asociacija sami svoji kapitalisti, tj. zaposlujejo proizvodna sredstva zaradi uplojevanja vrednosti svojega dela (...)“ (Kapital III, str. 396, Kultura, Bgd, 1948). Za politiko Izraelske delavske stranke, ki je že ves čas na oblasti (v židovski skupnosti od dvajsetih let, v Izraelu od ustanovitve države), je torej značilna socialna politika, reformizem („razredno nasprotje da, razredna vojna ne“), močan državni nadzor nad gospodarstvom in trgov, zapadna parlamentarna demokracija ter podružbljanje proizvodnih sredstev. Njeno nagibanje na desno je bilo kratkotrajno, koalicijska vlada „nacionalne enotnosti“ se je kljub vojnemu stanju razbila. Izraelska delavska stranka tako zastopa v notranji politiki pol dela nasproti polu kapitala (Liberalna stranka in Stranka svobode). V zunanji politiki pa predstavlja državo in nacionalno enotnost, pravzaprav podreditev razrednega interesa izraelskega delavskega razreda nacionalnemu interesu. Zaradi njegovega položaja pa je to vse izredno prepleteno, saj izraelski delavci niso v spopadu z buržoazijo, ampak prej s tehnokracijo („moderno buržoazijo“) oz. kot nekaki „samoupravljalci“ lahko stavkajo proti lastnim kooperativam, sindikatu...

Mladen ŠVARC

marko švabić kritika parabolizma

Ker nikoli pred nikomer nisem sproščen docela, sem ukradel mercedes s ključkom mojega topolinčka. S črnim, blesketavim vozom sem zdrvel na kolodvor, da sem še pravočasno rezerviral karto za prtljago do morja. Odlagati nisem več smel. Ubil sem čarovnico, in zdaj so mi bili ves čas za petami. Resnica je, da sem stal krsto in čarovnico v nekem smislu še živo zagrebel. Očetu sem rekel dobro jutro, in to

me je izdalo. Usoda je potrkala na zrklo mojih očes.

Tako sem mislil, da sem ubežal. Le kakšna zabloda!

Sestra tukaj hrani kmečke otroke, a nadlezne vrane kradejo iz krožnika. Pride še slon in se masti s krompirjem v oblicah. Ko je sit, me stisne k tlom. Zgoraj se prične raj. Trume ljudi se valjajo po travah, pečejo se prašiči, pije se vino. Nekdo hoče preplavati reko, ki je še nikoli ni bilo, pa se vendar in kljub mrazu v njej namakajo otroci. In vsi ti ljudje umirajo: svoje kože jedo, da si jih slačijo in goli padajo v trans, gola mišica se stiska k drugi, vsak ve, da mu je le še

pet minut do kraja — ampak, kako uživajo, kako topoumno in kapitulantsko. S sabo vodijo pse. Na ženski zavpijem, naj psa privežejo. Ženski takoj jezikata nazaj, jaz pa rečem: tovarišica, jaz vam hočem dobro, tod okrog je veliko lovecev, sam sem imel psa. Konji se mi zarežijo iz štale, potrgajo povodce in se zaženejo za mano. Dobiti moram nazaj svoj plašč, tako me zebe, stara mama ga je v svoji omejenosti šenkala otrokom, meneč, da ga jaz ne bom več rabil. Trije do mišic goli slovenski fantje stopijo narazen in eden reče drugemu: ali iščeš stik s kurcem. Drži se za popolnoma golo, odrto živordečo mišico.

REŠITVE UGANK

Rešitve ugank iz prejšnje številke: 1. Škornji, 2. Materino mleko, 3. Krušnjak, 4. Številčnica na uri, 5. Vilice z dvema zoboma (za solato ali za torte), 6. Satelit, 7. Srajčne pišče, 8. Panter, 9. Zelodec, 10. Glista

